

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INST FÖR PEDAGOGIK OCH SPECIALPEDAGOGIK

Specialpedagogers arbetsuppgifter och uppdrag i förskolan

En intervjustudie med specialpedagoger och
tjänstemän i en mindre kommun

Victoria Lindahl

Examensarbete:	15 hp
Program och/eller kurs:	Specialpedagogiska programmet, SPP600
Nivå:	Avancerad nivå
Termin/år:	Vt/2015
Handledare:	Jan-Åke Klasson
Examinator:	Monica Johansson
Rapport nr:	VT15 IPS37 SPP600

Abstract

Examensarbete:	15 hp
Program och/eller kurs:	Specialpedagogiska programmet, SPP600
Nivå:	Avancerad nivå
Termin/år:	Vt/2015
Handledare:	Jan-Åke Klasson
Examinator:	Monica Johansson
Rapport nr:	VT15 IPS37 SPP600
Nyckelord:	specialpedagoger, förskolan, arbetsuppgifter, mandat, legitimitet

Syfte: Syftet med studien var, dels att undersöka specialpedagogers arbetsuppgifter och uppdrag i en mindre kommun för att undersöka hur barns behov av specialpedagogiska insatser i förskolan tillgodoses, dels att undersöka hur berörda tjänstemän i kommunen tolkar det uppdrag och de arbetsuppgifter specialpedagogerna har. Studien riktades mot specialpedagoger som är verksamma i den kommunala förskolan. Mot den bakgrunden formulerades två forskningsfrågor.

Vilka arbetsuppgifter utför specialpedagoger i förskolan i den utvalda kommunen och hur tolkar de sitt uppdrag i organisationen?

Hur tolkas specialpedagogernas arbetsuppgifter av några tjänstemän i kommunen och hur ser dessa tjänstemän på specialpedagogernas uppdrag i organisationen?

Teori: Studien relaterades till arbetslivet och de människor som ingår där. Studien har anknytning till verksamhetsteori som har sin utgångspunkt i att beforska de konkreta vardagsverksamheterna och att vårt handlande förstås och förklaras i förhållande till de verksamheter vi ingår i. Engeström (1999) uttrycker att människor som ingår i verksamheter bidrar till att forma verksamheterna samtidigt som verksamheterna sålunda formar individens personlighet.

Metod: Datainsamlingen i denna fallstudie har skett genom halvstrukturerade intervjuer med specialpedagoger och tjänstemän som sålunda utgjort informanter. Studien är representativ för kommunen eftersom samtliga nio personer var intresserade att ställa upp som informanter. Studien är en populationsundersökning.

Resultat: Studiens resultat visar att specialpedagogerna, i den utvalda kommunen, har ett stort och fritt mandat. För övrigt visar resultatet att i majoriteten av uttalandena finns en samstämmighet mellan tjänstemännens och specialpedagogernas beskrivningar av de specialpedagogiska arbetsuppgifterna och i förskolan. Specialpedagogernas uppdrag ses inte som en egen, avskild del från övriga arbetet i förskolan, utan är hela förskolans angelägenhet. Flera av informanterna uttrycker att specialpedagogerna genomför observationer och därefter gör kartläggningar genom att kritiskt och självständigt granska de barns situation som pedagogerna visar ängslan över. Arbetsuppgifter som specialpedagogerna ägnar mycket tid åt är konsultation, rådgivning eller kvalificerade samtal med arbetslag. Andra vanligt förekommande arbetsuppgifter är utredningar, arbete med handlingsplaner, dokumentation, ha ett övergripande arbete där de ansvarar för externa kontakter och samverkar med vårdnadshavare. Det framgår att det mellan specialpedagogerna och flera förskolechefer finns en god samverkan som bygger på ett ömsesidigt förtroende och det bidrar till att specialpedagogisk kompetens kan tas tillvara i verksamheterna.

Förord

Jag vill börja med att tacka de specialpedagoger och tjänstemän som bidragit till att studien blev till och i synnerhet att det kunde bli en populationsundersökning i den aktuella kommunen.

Jag är tacksam för det stöd jag fått av Jan-Åke, min handledare, under hela denna process som examensarbetet har inneburit för mig.Handledningen har bl a innehållit konstruktiv kritik vilket jag har uppskattat och det har bidragit till utveckling av mina tankar.

Under hela utbildningen har min familj funnits som stöd för mig i både med- och motgångar. Tack Åke, Amanda och Albin!

Victoria Lindahl

Innehållsförteckning

Inledning	3
Syfte	4
Historik om specialpedagog- och speciallärarutbildningen	4
Litteraturgenomgång och tidigare forskning	5
Specialpedagogik som kunskapsområde	5
Specialpedagogiska perspektiv	6
Tidigare forskning	7
Styrdokument, konvention, allmänna råd och deklaration	9
Specialpedagogens uppdrag och kompetens	10
Mandat och legitimitet	12
Kvalificerad samtalspartner	12
Teorianknytning	13
Verksamhetsteori	13
Metod	14
Metodval	14
Fallstudie som metod	15
Urval	15
Genomförande	16
Datainsamlingsmetod	16
Databearbetning	17
Etiska överväganden	17
Validitet, reliabilitet och generaliserbarhet	18
Resultat	18
Specialpedagogerna	19
Organisering i kommunen för att tillgodose specialpedagogiska insatser	19
Föräldrassamverkan	20
Specialpedagogernas nätverk	20
Förväntningar på specialpedagogerna	21
Mandat och Legitimitet	21
Leda utveckling av det pedagogiska arbetet	22
Kvalificerad samtalspartner	24
Pedagogiska utredningar	25
Externa kontakter	26
Tjänstemännen	26
Organisering i kommunen för att tillgodose specialpedagogiska insatser	26
Specialpedagogernas nätverk	28
Förväntningar på specialpedagogerna	28
Mandat och Legitimitet	30
Leda utveckling av det pedagogiska arbetet	31
Kvalificerad samtalspartner	32
Pedagogiska utredningar	32
Externa kontakter	33

Diskussion	33
Metoddiskussion.....	34
Resultatdiskussion	35
Slutdiskussion.....	38
Specialpedagogiska implikationer.....	39

Förslag till vidare forskning.....	39
---	-----------

Referenslista.....	40
---------------------------	-----------

Bilaga 1

 Missiv till förskolechef/verksamhetschef

 Missiv till specialpedagoger

Bilaga 2

 Frågeschema specialpedagoger

 Frågeschema förskolechefer/verksamhetschef

Inledning

Under utbildningen på specialpedagogiska programmet vid Göteborgs universitet har insikten om specialpedagogens uppdrag ökat, men samtidigt har många frågor väckts angående specialpedagogers arbetsuppgifter. Det är märkbart för mig att specialpedagogers uppdrag/arbetsuppgifter i förskolan fortfarande är tämligen diffusa ute i verksamheterna, eftersom det som står i examensordningen för specialpedagoger inte återfinns i de beskrivningar av yrket som jag tagit del av från några som är yrkesverksamma. Jag har en utbildning till förskollärare, många års erfarenhet av arbete i förskolan och jag lägger märke till att det oftast är dagliga frågor kring praktiska göromål i förskolan som fyller samtalen. Tiden för reflektion kring verksamhetens organisation och planering får stå tillbaka.

Samhället är i ständig utveckling och därmed även den specialpedagogiska forskningen. Rosenqvist (2007) påminner om hur olika vi ser på företeelser i vår omvärld genom olika tidsepoker ”en etablerad sanning idag kan, genom ett kritiskt förhållningssätt, falsifieras imorgon, just genom att vi utvecklat och fördjupat kunskapen om fenomenet” (s.47). Med tanke på Rosenqvists påminnelse, är det betydelsefullt med ständig forskning för att följa samhällets utveckling och därmed även specialpedagogens uppdrag. Både Rosenqvist och Persson (2007) betonar vikten av forskning av den specialpedagogiska professionen och även konsekvenserna av den praktiska verksamheten med barnen. Göransson, Lindqvist, Klang, Magnusson och Nilholm (2015) belyser att det finns relativt få mer övergripande studier om specialpedagogers/speciallärares yrkesroller. De genomförde en enkätundersökning 2012 som riktades till 4 252 personer med specialpedagog- eller speciallärarexamen. Syftet med rapporten av Göransson et al. var att ge en övergripande och representativ bild av specialpedagogers och speciallärares yrkesroll.

Ahlberg (2013) menar att det är en stor utmaning att möta alla barns behov och ser det som det viktigaste i skolans förbättringsarbete. Skolverket (2010) beskriver att verksamheten i förskolan ska anpassas till alla barn och betonar att ”förskolan ska lägga grunden för ett livslångt lärande” (s. 5). Pedagogiken i verksamheten ska präglas av omvårdnad, omsorg, fostran och lärande som bildar en helhet. I förskolan ska alla barn ”få erfara den tillfredsställelse det ger att göra framsteg, övervinna svårigheter och att få uppleva sig vara en tillgång i gruppen” (s. 5).

Jag kan se att under de drygt 20 år som jag varit verksam som förskollärare har mångfalden i våra barngrupper ökat och då menar jag att de olika behov som finns i förskolan varierar mer än tidigare. Vårt uppdrag i förskolan är bland annat att främja respekten för varje barns egenvärde.

Skolverkets allmänna råd (Skolverket 2013), som ska stödja arbetet i förskolan, betonar att alla barn behöver stöd i sin utveckling. En del barn behöver stöd under vissa perioder och vissa barn behöver stöd under hela sin tid i förskolan. Enligt Skollagen (SFS 2010:800) kapitel 8 § 9 är det förskolechefen som ska se till att barn ges stöd och vårdnadshavare ska ges möjlighet att vara med i utformningen av stödinsatserna. Lindqvist (2013) belyser att formuleringen särskilt stöd inte är definierat, hon presenterar i sin avhandling fyra delstudier som är genomförda inom både skola och förskola i en kommun i Sverige. Lindqvists studie är inriktad på hur olika yrkesgrupper, just i denna kommun, ser på arbetet kring barn i behov av särskilt stöd.

Björck-Åkesson (2009) beskriver specialpedagogik som ett komplext samspel mellan olika faktorer som påverkar barns utveckling och lärande. Hon markerar att det behövs en gedigen kartläggning kring de svårigheter som uppstår i miljön runt ett barn och att det fodras kunskaper inom olika områden och samverkan mellan stödinsatser.

Tillvaratas den specialpedagogiska kompetensen som finns i olika verksamheter? Finns det specialpedagogisk kompetens hos de i verksamheterna som ska fatta beslut, prioritera resurser och ev. skapa arbetsbeskrivningar till t ex. specialpedagoger? Jag ser möjligheten att undersöka detta i en utvald kommun, genom bland annat intervjuer med specialpedagoger i förskolan och även några personer i ledande position. De sistnämnda benämns i studien för tjänstemän. Det är dessa specialpedagoger och tjänstemän som utgör informanter i den studie som redovisas i föreliggande rapport.

Syfte

Syftet med studien är, dels att undersöka specialpedagogers arbetsuppgifter och uppdrag i en mindre kommun för att undersöka hur barns behov av specialpedagogiska insatser i förskolan tillgodoses, dels att undersöka hur berörda tjänstemän i kommunen tolkar det uppdrag och de arbetsuppgifter specialpedagogerna har. Studien riktas mot specialpedagoger som är verksamma i den kommunala förskolan.

Mot den bakgrunden formuleras två forskningsfrågor.

Vilka arbetsuppgifter utför specialpedagoger i förskolan i den utvalda kommunen och hur tolkar de sitt uppdrag i organisationen?

Hur tolkas specialpedagogernas arbetsuppgifter av några tjänstemän i kommunen och hur ser dessa tjänstemän på specialpedagogernas uppdrag i organisationen?

Historik om specialpedagog- och speciallärarutbildningen

Högskoleverket (2012) beskriver hur specialpedagog- och speciallärarutbildningen ändrats. Det var speciallärare som började utbildades inom specialpedagogik i Sverige. Den första ettåriga påbyggnadsutbildningen till speciallärare startade 1962. Då fanns det tre specialiseringar grundskola-särskola, hörsel- och talpedagoger samt särskolans förskola och träningsklasser. Speciallärare arbetade ofta med elever i behov av särskilt stöd avskilt från de övriga eleverna i klassen. De elever som fick specialundervisning fick det med andra ord enskilt eller i mindre grupper. Speciallärarexamen upphörde och ersattes av specialpedagogexamen 1990, som då hade fyra inriktningar, komplicerad inläringssituation, dövhet och hörselskada, synskada och utvecklingsstörning. Ahlberg (2013) beskriver att när den då ettåriga speciallärarutbildningen ersattes med specialpedagogutbildningen enligt utbildningsplan av Universitets- och Högskoleämbetet (UHÄ, reg nr D1-1452-90) blev den ett och ett halvt för de som hade grundskollärarexamen och var fortfarande ett år för de som hade förskollärarexamen och gymnasielärarexamen under tiden 1990-1993. Skifte i synsätt skedde

genom att skolsvårigheter nu började relaterades till sociala sammanhang och miljön, synsättet fick dock inte helt inflytande i praktiken. Högskoleverket (2012) redogör att de fyra inriktningarna togs bort från specialpedagogexamen när en ny examensordning inrättades 2001 (SFS 2001:23) och 2007 (SFS 2007:638) genomfördes ändringar i enlighet med den europeiska Bologna processen. 2007 beslutade även regeringen att återinföra yrkesexamen som speciallärare, därmed fanns det två examina som båda ledde till arbete med specialpedagogiska uppgifter. 2011 utökades speciallärarexamen och det infördes en ny examensordning (SFS 2011:688) för både specialpedagogexamen som speciallärarexamen. Speciallärarexamen ges idag med specialiseringar mot

- språk-, skriv- och läsutveckling,
- matematikutveckling,
- dövhet eller hörselskada,
- synskada,
- grav språkstörning, och
- utvecklingsstörning.

Både speciallärar- och specialpedagogexamen erhålls idag när studenten fullgjort 90 högskolepoäng på denna påbyggnadsutbildning på avancerad nivå efter sin tidigare lärarexamen oavsett inriktning. De förskollärare som vill utbilda sig för specialpedagogiska arbetsuppgifter i förskolan läser mot specialpedagogexamen.

Litteraturgenomgång och tidigare forskning

Litteraturgenomgången som följer är indelad i olika rubriker med områden som anses vara relevanta för studien. Rubrikerna i början av avsnittet är specialpedagogik som kunskapsområde och specialpedagogiska perspektiv. Under rubriken tidigare forskning finns bl. a. Göransson et al. (2015) och Lindqvist (2013) som referenser vilka utgör en central referens till föreliggande studie. I detta avsnitt visas barns rättigheter genom hänvisningar till styrdokument, FN:s barnkonvention, allmänna råd från Skolverket och Salamancadeklarationen under rubriken med samma namn. Under egen rubrik redovisas även specialpedagogens uppdrag och kompetens enligt bland annat examensordningen för specialpedagoger. Begreppen mandat, legitimitet och kvalificerad samtalspartner definieras.

Specialpedagogik som kunskapsområde

Persson (2007) anser att specialpedagogiken har en förhållandevis kort historia i Sverige och han hänvisar till olika insatser i samhället som riktat in sig på avvikelser från det som betraktats som normalt. Även Ahlberg (2007, 2013) ger en beskrivning av hur samhället har närmat sig dagens specialpedagogiska kunskapsområde och den beskrivning som ges startar vid 1842 när den allmänna folkskolan infördes i Sverige. Persson liksom Ahlberg framhäver att eftersom kunskapsområdet är av tvärvetenskaplig karaktär kan det leda till en osäker identitet. Även Rosenqvist (2007) menar att specialpedagogiken har en tvärvetenskaplig karaktär, men betonar att kopplingarna till de psykologiska och medicinska områdena var betydligt starkare tidigare.

Begreppet specialpedagogik ifrågasätts av Clark, Dyson och Millward (1998) och de framhåller att behövlighet av specialpedagogik har vuxit fram ur sociala processer, alla bidragen i antologin är överens om att specialpedagogik skapas i interaktionen mellan

individer och miljön. Pijl och van den Bos (1998) menar att beslut som grundar sig på specialpedagogik kompetens är betydande, men däremot anser de att det inte finns behov av specialpedagogiska teorier, det går att tillämpa psykologiska och pedagogiska teorier.

Specialpedagogiska perspektiv

Under denna rubrik redogörs för specialpedagogiska perspektiv som används både nationellt och internationellt. Beskrivningen av en del perspektiv kan likna varandra, men de benämns olika.

Rosenqvist (2007) hänvisar till Persson och Emanuelsson när han beskriver skillnaden mellan ett kategoriskt och ett relationellt perspektiv, Rosenqvist uttrycker att i det kategoriska perspektivet studeras "eleven med svårigheter medan man i det relationella försöker se elever i svårigheter" (s. 40). I det relationella perspektivet finns en långsiktighet i framförhållningen, uppmärksamheten riktas mot barnets hela situation och relationer i miljön studeras vilka kan leda till att svårigheter och hinder uppstår. Enligt Pijl och van den Bos (1998) fanns det tidigare ett tydligt paradig som utgick från ett kategoriskt perspektiv. De kritiserar det kategoriserandet, vars syfte var att finna olika diagnoser. De framhåller att alla är olika och att en diagnos inte är utslagsgivande för vilka behov som finns hos en individ. Skolverket (2005) hänvisar till världshälsoorganisationen som även den har ett miljörelaterat synsätt och belyser samspelet mellan någon som har en funktionsnedsättning, den omgivande miljön och att eventuella funktionshinder uppstår.

I detta sammanhang bör Nilholms (2007) tre specialpedagogiska perspektiv nämnas. De benämns som det kompensatoriska, det kritiska och dilemmaperspektivet. I det kompensatoriska ses brister i egenskaper hos individen och kan jämföras med det ovan nämnda kategoriska perspektivet. I det kritiska antas ett samhällsperspektiv som skapar individer där specialpedagogiska åtgärder blir ett behov och detta perspektiv kan jämföras med det relationella perspektivet. I dilemmaperspektivet utgår Nilholm från utbildningssystemets komplexitet och att det finns dilemman och att aktörerna krävs ta ställning och utgå från barns olikheter. Nilholm ger ett exempel på ett dilemma och hänvisar till Clark, Dyson och Millward när de tar upp att alla elever ska ges liknande kunskaper samtidigt som utbildningssystemet ska anpassas till alla individers olikheter. Nilholm (2007) diskuterar inkludering, social rättvisa och delaktighet i verksamheterna och dessa begrepp tas upp även av Berndtsson, Persson och Ullstadius (2007) och Ahlberg (2013). Alla framställer att innebörderna i dessa begrepp blir högst personlig, eftersom delaktighet och möjlighet att påverka innebär en högst personlig känsla. De beskriver sin uppfattning av inkludering som att skolan ska anpassas utifrån den variation som förekommer naturligt bland barn och inte tvärtom.

De olika perspektiv som tas upp i Göteborgs universitets utbildningsplan (Göteborgs universitet 2013) benämns med individ-, samhälls- och interaktionistiskt. Utbildningsplanen framhåller att specialpedagogik kännetecknas av värderingar, ideologier och forskartraditioner som varierat i dominans historiskt. Individperspektivet beskrivs att ha sin utgångspunkt hos individen t ex. orsaker, funktionsnedsättningar och som motsats tar samhällsperspektivet sin utgångspunkt att funktionshinder uppstår i en social konstruktion. Det interaktionistiska perspektivet har sin utgångspunkt i samspelet mellan de två ovan nämnda och i pedagogiska sammanhang innebär det att förhållanden hos individen har betydelse och hänsyn tas till dessa och samtidigt den sociala kontexten beaktas. Utbildningsplanen visar på att utbildningen till

specialpedagog har sin bas i ett interaktionistiskt perspektiv och det stämmer väl överens med nationell lag och internationella konventioner. Vad som närmare framgår i styrdokument, FN:s barnkonvention, Skolverkets allmänna råd och Salamancadeklarationen angående barns rättigheter till stöd återfinns under en egen rubrik längre fram i detta avsnitt.

Ahlberg (2013) ger en beskrivning av det relationella perspektiv, KoRP, som grundar sig på empiriska studier i grundskola och gymnasieskola, men även i förskola, kommunal vuxenutbildning och särskola. Synsättet i det kommunikativa relationsinriktade perspektivet är att samspelet mellan individer och miljön skapar delaktighet. Ahlberg har i de två studierna, som genomförts inom KoRP, kommit fram till att reflekterande samtal leder till fortlöpande kunskapsbildning genom de handlingar i utmanande lärsituationer som utsätts för reflektion. Dessa reflekterande samtal kan bli en del av en skolas utvecklingsarbete. Slutsatserna som Ahlberg gör är att det är positivt för elevernas lärande med ett fördjupat samarbete mellan specialpedagog och lärare. Ahlberg hänvisar till en granskning av Skolinspektionen som tar upp att speciallärare och specialpedagoger har kompetenser att på olika sätt delta i förbättringsarbetet på skolor. Trots detta är de sällan delaktiga i skolövergripande arbete och författaren menar att det är tydligt att dessa kompetenser borde utnyttjas i skolors utvecklingsarbete.

Tidigare forskning

Både Persson (2007) och Rosenqvist (2007) framhåller betydelsen av forskning av den specialpedagogiska professionen. Några andra som betonar forskning inom detta område är Göransson et al. (2015) som belyser att det finns relativt få mer övergripande studier om specialpedagogers/speciallärares yrkesroller. De menar dock att ett utmärkande drag i de resultat de tagit del av pekar på att dessa yrkeskategorier innehar en mer relationell förståelse för problematik som uppstår. När de sammanfattar sin forskningsöversikt redovisas ett gemensamt drag i de nationella och internationella studierna som visar på att det har inneburit svårigheter att göra anspråk på och etablera en mer konsultativ roll och en ledande roll vad gäller skolutveckling, planering och organisering av hela skolans särskilda stöd. I forskningsöversikten framkommer även att lokala skolförhållanden är avgörande för hur personal med specialpedagogisk kompetens fördelar sin arbetstid över olika arbetsuppgifter.

Syftet med studien av Göransson et al. är att ge en övergripande och representativ bild av specialpedagogers och speciallärares yrkesroll. De genomförde som första led i kunskapsinsamlingen en enkätundersökning 2012 som riktades till alla som tagit svensk specialpedagog- eller speciallärarexamen, enligt 2001/2007/2008 års examensordningar. I deras rapport redovisas resultaten från ett urval av frågorna från enkätundersökningen. Resultatet visar att gruppen specialpedagoger och speciallärare representerar en tydlig relationell syn på problematik som uppstår, där miljön kan vara dåligt anpassad för att möta olikheter, brister kan ses hos lärare och att vissa grupper/klasser fungerar dåligt. Resultatet synliggör även att specialpedagoger och speciallärare bedömer att deras kunskap vilar på en god vetenskaplig grund och omfattar kunskaper för att kunna möta olikheter i verksamheter. Specialpedagoger och speciallärare värderar personlig utveckling framför mätningar och utvärderingar.

Göransson et al. beskriver att specialpedagoger och speciallärare bedömer sig inneha kunskap om rådgivning, konsultation, samverkan och kvalificerade samtal med såväl kollegor som föräldrar eller andra samarbetspartners. De uttrycker även att de har kunskaper om att leda

utvecklingsarbete och att arbeta förebyggande som t.ex. att anpassade lärmiljöer. Det innefattar även kartläggning och utvärdering på individ- och klassnivå. Däremot visade resultatet lägre kunskaper om att kartläggning och utvärdering på skol- eller kommunnivå. De uttrycker ändå att i kunskapsområdet ingår att leda utvecklingsarbete och förebyggande arbete på individ, klass-, skol- och kommunnivå.

I resultatet belyser Göransson et al. att de som arbetar som specialpedagoger inom förskolan ägnar mycket tid i veckan åt konsultation, rådgivning eller kvalificerade samtal med lärarlag. Det är den enskilda arbetsuppgiften som flest ägnar mest tid till. Andra arbetsuppgifter som är vanligt förekommande är utredningar, arbete med handlingsplaner och dokumentation. Samverkan med skolledning är en vanlig förekommande arbetsuppgift och även samverkan med vårdnadshavare och externa kontakter. Det bör nämnas att resultatet visar att den enskilda arbetsuppgift som flest specialpedagoger och speciallärare inom grundskolan ägnar mest tid till är undervisning. Göransson et al. har i studien även jämfört förväntningar på arbetsuppgifter innan specialpedagoger och speciallärare gick sin utbildning och när de sedan är verksamma och uppger vad de praktiserar i yrkesrollen. Förväntningarna var att arbeta med kvalificerade samtal, rådgivning, förebyggande arbete och skolutveckling. När gruppen som helhet definierar sina arbetsuppgifter när de är verksamma skiljer sig denna definition från förväntningarna. För gruppen som helhet är det vanligt att arbeta med sårbarheter i form av individuell undervisning eller undervisning i mindre grupp och detta syns hos de som arbetar i skolan och extra tydligt för de som är verksamma i särskolan. Det framkommer att specialpedagoger inom förskolan arbetar mer i enlighet med ett relationellt perspektiv på svårigheter, sålunda ingår det rådgivning och konsultation.

Något som också framkommer i studien av Göransson et al. är även att en stor andel specialpedagoger och speciallärare arbetar inom andra skolformer än vad de har behörighet att utöva läraryrket inom. Inom förskolan har dock en klar majoritet av specialpedagogerna en förskollärautbildning som grundutbildning.

Lindqvist (2013) presenterar i sin avhandling de fyra delstudier som är genomförda inom både skola och förskola i en kommun i Sverige. Studien har varit inriktad på hur olika yrkesgrupper, just i denna kommun, ser på arbetet kring barn i behov av särskilt stöd. Lindqvist tar upp att i stort sett alla barn i Sverige deltar i den frivilliga förskoleverksamheten, belyser att formuleringen särskilt stöd inte är definierat och menar att anledningen till varför ett barn bedöms vara i behov av särskilt stöd kan vara många. Lindqvists avhandling har syftet att öka kunskapen kring olika yrkesgruppers syn på arbetet kring barn och elever i behov av särskilt stöd. Hon hänvisar till Sandberg och Bladini när hon beskriver hur det tidigare sett ut i förskolan.

In preschools, there has not been a tradition of special teachers working with children in need of special support. Instead, preschool psychologists, speech therapists, social workers, child habilitation units or child psychiatric units have been available. Another occupational group that supports preschool teachers, as well as the child, are resource teachers (in Swedish: resurspedagoger). SENCOS became, in the beginning of the 1990's, a new occupational group that was supposed to establish a new role both in preschools and schools. (s. 44)

I Lindqvists delstudiestudie 1 skickade hon ut enkäter till olika yrkesgrupper i förskola och skola, detta för att undersöka hur de förklarar svårigheter som visar sig. Majoriteten i dessa enkäter svarade att anledningen var brister hos barnen, få svarade att det kunde bero på att grupper fungerade dåligt eller att vissa lärare hade brister. Denna studie visade att

informanterna ansåg att medicinsk diagnos hade betydelse för att få särskilt stöd. Flera yrkesgrupper menade att specialpedagogers uppdrag var att ägna sig åt individuell undervisning och handledning för lärare. I delstudie 1 svarade få, förutom specialpedagoger, att en uppgift var organisationsutveckling. I Lindqvists studie 2 undersöktes ledares sätt att förklara svårigheter som visar sig, och detta via en webenkät. Även här blev resultatet att barnens brister var anledning till särskilt stöd, däremot svarade en minoritet att de ansåg att en medicinsk diagnos har betydelse för att få särskilt stöd i den utvalda kommunen. I denna delstudiestudie svarade informanterna att specialpedagogens uppgifter var handledning, dokumentation och organisationsutveckling. Lindqvist såg en skillnad i svaren mellan rektorer och förskolechefer, rektorer svarade oftare än förskolechefer att en arbetsuppgift för specialpedagoger var individuell specialundervisning och förskolechefer svarade organisationsutveckling oftare än vad rektorer gjorde. I den studie som Lindqvist benämner som studie 3 redovisas resultatet av den enkätstudie som genomförts för att undersöka möjlighet i förändringar när en tämligen ny yrkesgrupp utmanar strukturer som etablerats. Kortfattat kan resultatet beskrivas att specialpedagoger arbetar mer med handledning, dokumentation och utvärdering nu än för fem år sedan. Studie 4 är en intervjustudie där fem rektorer ingår som informanter och där vill Lindqvist bidra med förståelse kring rektors sätt att främja inkluderande verksamheter.

I en studie av Cole (2005) redovisas svårigheter som uppstår hos specialpedagoger att arbeta med skolutveckling. Cole har studerat policydokument och tidigare studier kring SENCO:s yrkesroll i England och Wales och framhäver att SENCO:s arbetsuppgifter uppfattas som viktiga av olika aktörer inom skolsystemet. Samtidigt framhåller SENCO:s att de administrativa och praktiska arbetsuppgifter som läggs på dem i vardagen upplevs överväldigande. Dessa arbetsuppgifter gör att det blir mycket lite tid över för att arbeta med mer strategiska och långsiktiga uppdrag som att leda skolutveckling.

De resultat som framkommer i en intervjustudie från Nordirland (Abbott 2007), där tolv SENCO:s tillfrågades om sin yrkesroll, visar att dessa SENCO:s har förväntningar på sig att arbeta övergripande och bl. a. främja en inkluderande verksamhet. De hinder som uppstår är föreställningar och attityder bland kollegor om hur SENCO:s ska arbeta.

Styrdokument, konvention, allmänna råd och deklaration

Under denna rubrik visas barns rättigheter till stöd genom hänvisningar till styrdokument, FN:s barnkonvention, Skolverkets allmänna råd och Salamancadeklarationen.

Skolverket (2010) betonar att förskolans verksamhet ska ta hänsyn och anpassas till alla barns förutsättningar och behov. De mål och riktlinjer som är angivna i läroplanen är riktade på förskolans arbete och det finns därmed inga kunskapsmål som barnen i förskolan ska uppnå. Skolverket beskriver att förskolechefen är pedagogisk ledare i förskolan och har det övergripande ansvaret för verksamheten. Verksamheten i förskolan ska utgå från barnens erfarenheter, intresse, åsikter och behov. Barnen ska få möjlighet att vara med om tillfredsställelsen att göra framsteg och de ska även få möjlighet att uppleva att de är en tillgång i gruppen som de tillhör. Skolverket lägger även tonvikten på ett samarbete med barnens föräldrar i deras ansvar för barnens fostran, utveckling och växande. I Skollagen (SFS 2010:800) kapitel 8 § 9 framhävs bl. a. att ”barn som av fysiska, psykiska eller andra skäl behöver särskilt stöd i sin utveckling ska ges det stöd som deras speciella behov kräver”. Det är förskolechefen som ska se till att barn får stöd och vårdnadshavare ska ges möjlighet att

vara med i utformningen av stödinsatserna. Skollagen antyder inte att personal med någon särskild utbildning ska vara verksam när detta stöd ges. Den enda gången specialpedagogisk kompetens omskrivs är i kapitel 2 § 25 när innebörden och omfattningen av grundskolans elevhälsa beskrivs. Här belyses att det ska finnas tillgång till personal med sådan kompetens så att elevernas behov av specialpedagogiska insatser kan tillgodoses.

FN:s barnkonvention, som antogs den 20 november 1989 av FN:s generalförsamling, betonar att alla åtgärder som rör barn ska beakta barnets bästa och alla barn ska få möjlighet att delta i samhället på lika villkor. Utgångspunkten ska vara att anta ett barnperspektiv och ta hänsyn till konventionen när nationella lagar stiftas. Sverige har anpassat sina lagar så att barnkonventionen följs.

Salamancadeklarationen (Svenska Unescorådets skriftserie 2006) innebär att de länder som skrivit på ska anpassa verksamheterna och utgå från barns olikheter och den variation som naturligt förekommer och inte tvärtom, begreppet inkludering används i deklarationen.

Skolverket (2005) skildrar hur socialstyrelsen utvecklade begreppet barn med behov av särskilt stöd till att ordet *med* byttes mot *i*. Begreppet barn i behov av särskilt stöd betonar förhållandet till omgivningen och att eventuella svårigheter uppstår. Det ursprungliga begreppet barn med behov av särskilt stöd lanserades 1968 av den dåvarande barnstugeutredningen.

Skolverkets allmänna råd (Skolverket 2013), som ska stödja arbetet i förskolan, betonar att alla barn behöver stöd i sin utveckling. En del barn behöver stöd under vissa perioder och vissa barn behöver stöd under hela sin tid i förskolan. Behovet av stöd är situationsbundet och Skolverket menar att barn kan behöva stöd i någon situation eller någon miljö, men inte alltid. Stödformer ska ges i ordinarie verksamhet och särlösningar ska inte ske, anpassning i miljön och minskning av antalet barn i barngrupper kan vara exempel på stöd. Det särskilda stödet kan kompletteras med exempelvis konsultation och handledning. Begreppet kvalificerad samtalspartner får ett eget utrymme under en rubrik längre fram i föreliggande rapport.

Specialpedagogens uppdrag och kompetens

Bladini (2007) tar upp att arbetslag ska ges möjlighet att reflektera över den egna verksamheten och få hjälp att upptäcka saker genom att någon riktar fokus på annat än arbetslagen brukar och att detta kan vara en specialpedagogs arbetsuppdrag. Vid handledning för arbetslag är ämnena deltagarstyrda och då ges möjlighet till reflektioner, ta upp sakfrågor eller diskutera dilemman från egen yrkespraktik. Samma uppfattning har Scherp (2009) som betonar att utgångspunkten bör vara från vardagsfrågor och han använder begreppet problembaserad skolutveckling.

Skolverket (2014) nämner att en specialpedagog kan bidra vid övergångar mellan skolor och olika skolformer. Detta kan ske genom att den dokumentation som finns kring ett barn blir utformad på ett professionellt sätt och att urval görs i den information som lämnas över och att det inte leder till stigmatiseringar eller innehåller formuleringar om personliga egenskaper. Skolverket betonar att övergångarna ska ske respektfullt och med förtroendefullt bemötande. Information som lämnas från förskolan till skolan ska godkännas av vårdnadshavare. Genom tidiga insatser kan den mottagande verksamheten göra eventuella anpassningar.

Ahlberg (2013) hänvisar till en granskning av Skolinspektionen som tar upp att speciallärare och specialpedagoger har kompetenser att på olika sätt delta i förbättringsarbetet på en skola, alltså att arbeta skolövergripande.

I examensordningen för specialpedagoger beskrivs det övergripande målet för specialpedagogexamen, studenten skall ”visa sådan kunskap och förmåga som krävs för att självständigt arbeta som specialpedagog för barn och elever i behov av särskilt stöd” (SFS 2011:688).

Dessutom ska studenterna för specialpedagogexamen inom områdena kunskap och förståelse

- visa kunskap om områdets vetenskapliga grund och insikt i aktuellt forsknings- och utvecklingsarbete samt kunskap om sambandet mellan vetenskap och beprövad erfarenhet och sambandets betydelse för yrkesutövningen, och
- visa fördjupad kunskap och förståelse inom specialpedagogik,

För områdena färdighet och förmåga ska studenterna

- visa förmåga att kritiskt och självständigt identifiera, analysera och medverka i förebyggande arbete och i arbetet med att undanröja hinder och svårigheter i olika lärmiljöer,
- visa förmåga att kritiskt och självständigt genomföra pedagogiska utredningar och analysera svårigheter på organisations-, grupp- och individnivå,
- visa förmåga att utforma och delta i arbetet med att genomföra åtgärdsprogram i samverkan med berörda aktörer samt förmåga att stödja barn och elever och utveckla verksamhetens lärmiljöer,
- visa fördjupad förmåga att vara en kvalificerad samtalspartner och rådgivare i pedagogiska frågor för kollegor, föräldrar och andra berörda, och
- visa förmåga att självständigt genomföra uppföljning och utvärdering samt leda utveckling av det pedagogiska arbetet med målet att kunna möta behoven hos alla barn och elever,

Inom områdena värderingsförmåga och förhållningssätt ska studenten

- visa självkänedom och empatisk förmåga,
- visa förmåga att inom det specialpedagogiska området göra bedömningar med hänsyn till relevanta vetenskapliga, samhällsliga och etiska aspekter med särskilt beaktande av de mänskliga rättigheterna,
- visa förmåga att identifiera etiska aspekter på eget forsknings- och utvecklingsarbete,
- visa insikt om betydelsen av lagarbete och samverkan med andra yrkesgrupper, och
- visa förmåga att identifiera sitt behov av ytterligare kunskap och att fortlöpande utveckla sin kompetens (SFS 2011:688).

Ahlberg (2013) tar upp att flera aspekter måste beaktas när svårigheter uppstår kring ett barn. Hon ger en bild av hur kartläggning och reflektion kan ske över svårigheter i relation till verksamhetens organisation, innehåll och barnens färdigheter och erfarenheter. Ahlberg menar att hänsyn ska tas på individ-, grupp- och organisationsnivå. Hon uppger om att inför de kartläggningar, som görs kring ett barns situation i starten av en pedagogisk utredning, krävs inte föräldrars tillstånd. Pedagogiska utredningar återfinns som ett mål i examensordningen för specialpedagoger (SFS 2011:688). Björck-Åkesson (2009) beskriver specialpedagogik som ett komplext samspel mellan olika faktorer som påverkar barns

utveckling och lärande. Hon samtycker med Ahlberg (2013) om att det behövs en gedigen kartläggning kring de svårigheter som uppstår i miljön runt ett barn och att det fodras kunskaper inom skilda områden och samarbete mellan olika stödinsatser.

Mandat och legitimitet

Begreppen mandat och legitimitet kan förstås genom Svedbergs (2012) förklaring. Han menar att mandat blir någon tilldelad utifrån det uppdrag personen har medan en person erhåller legitimitet utifrån rent personliga ledarkvaliteter. Hur erhålls då legitimitet med tanke på den form av ledarskap en specialpedagog har i sitt uppdrag? Svedberg anser att det är okomplicerat när det formella uppdraget och det informella förtroendet sammanfaller hos de som ska utföra en uppgift. Författaren menar att ”ledaren arbetar inte i verksamheten utan *för* verksamheten”(s. 336) och att en ledare bör förhålla sig till dem som ska ledas genom att upprätthålla en distans och ibland fatta obekväma beslut. Han varnar dock för att hamna i det han kallar personlighetsförvandlingsfällan d v s att en person genomgår ett förvandlingsnummer och tror sig vara mer märkvärdig efter att hon/han blivit ledare. Författaren anser att detta inte inger förtroende.

Normell (2002) tar upp olika förutsättningar för ett professionellt förhållningssätt, bl. a. personlig mognad, trygg yrkesidentitet och intresse för uppgiften. Hon beskriver att formell utbildning och praktisk yrkeserfarenhet krävs för att bygga förutsättningarna för en trygg yrkesidentitet. Vidare betonas självkänedom, förmåga att lyssna, vad hör till min uppgift, gräns mellan det professionella och privata, ett etiskt förhållningssätt och fördelar att inneha ”mogen ålder”. Det är av vikt att bygga goda relationer och att på det viset få förtroende för det formella ledarskap, annars kan informella ledare uppstå och den påverkan det innebär betonas också och att även ett bekräftande förhållningssätt är angeläget, att kunna lägga märke till känslor hos andra människor i våra dagliga möten, visa engagemang och viljan att undersöka och gå vidare i någon fråga för att senare återkomma med information eller hänvisning. Normell menar att ett professionellt förhållningssätt innehåller ett stabilt ramverk som upprätthåller tryggheten och syftar bl. a. på tid, rum, sekretess, förutsägbarhet och tydlig struktur.

Kvalificerad samtalspartner

Begreppet handledning tas inte upp i examensordningen för specialpedagoger (SFS 2011:688), där talas det om att vara en kvalificerad samtalspartner och rådgivare. Begreppet handledning användes däremot i examensordningen under åren 1990-2001.

Vid handledning för arbetslag är ämnena deltagarstyrda och då ges möjlighet till reflektioner, att få lyfta tankar, ta upp sakfrågor eller diskutera dilemman från egen yrkespraktik. Scherp (2009) betonar att utgångspunkten bör vara från vardagsfrågor och han använder begreppet problembaserad skolutveckling. Enligt Bladini (2007) ska arbetslag få möjlighet att reflektera över den egna verksamheten och hjälp att upptäcka saker genom att någon riktar fokus på annat än de brukar och nämner att detta kan vara en specialpedagogs arbetsuppgift. Handal (2007) använder uttrycket en ”kritisk vän” när han beskriver handledarens roll och menar att samtalsledaren inte behöver agera som en expert som ger färdiga råd. Ahlberg (2013) tar upp skillnaden på de olika samtalsformerna konsultativa samtal och reflektionssamtal. Gjems (1997) menar att handledningssamtal kan vara ett forum att gå på djupet i olika frågor i verksamheter. Normell (2002) anser att det vanligaste är flyktiga möten eller möten med dagordning med färdiga ärende och beskriver att den undersökande fasen ibland utesluts och

att deltagarna går direkt till förslag till lösningar. Detta tas också upp av Scherp (2009) som uttrycker att verksamheter ”går direkt från ett görande till ett annat görande, utan att först försöka fördjupa sin förståelse” (s. 12).

Teorianknytning

I detta avsnitt beskrivs den teorianknytning som föreliggande studie tar sin utgångspunkt i. Stukat (2011) menar att val av teori bör ske utifrån en studies frågeställning och även vilket perspektiv forskaren själv upplever tilltalande och intressant.

Verksamhetsteori

Verksamhetsteori har sin utgångspunkt i att beforska de konkreta vardagsverksamheterna och kan härledas till Vygotsky, Leontév och Luria. Berthén (2007) tar i sin avhandling sin metodologiska utgångspunkt i verksamhetsteori och beskriver att gemensamt synsätt för Vygotsky, Leontév och Luria är det sociokulturella lärandet. Sociokulturellt lärande innebär i verksamhetsteori att vårt handlande förstås och förklaras i förhållande till de verksamheter vi ingår i. ”Med verksamheter avses komplexa och historiskt framväxta system av motivdrivna, målinriktade mänskliga handlingar som syftar till att åstadkomma lösningar på behov av olika slag” (Berthén 2007 s. 48).

Engeström (1999) beskriver att människan ses som aktiv, social och formad i den kultur hon/han befinner sig. Varje verksamhet utgörs av orsaker och upprätthålls av handlingar i organiserade system. Samhälle och individ bildar en enhet som inte kan delas upp. I varje verksamhet återfinns den egna historien inbäddad i regler och rutiner. Enligt Engeström bidrar människor som ingår i verksamheter till att forma verksamheterna samtidigt som verksamheterna sålunda formar individens personlighet.

This approach implies a radical localism. The idea is that the fundamental societal relations and contradictions of the given socioeconomic formation-and thus the potential for qualitative change- are present in each and every local activity and society. And conversely, the mightiest, most impersonal societal structures can be seen as consisting of local activities carried out by concrete human beings with the help of mediating artifacts, even if they may take place in high political offices and corporate boardrooms instead of factory floors and streetcorners. In this sense, it might be useful to try to look at the society more as a multilayered network of interconnected activitysystems and less as a pyramid of rigid structures dependent on a single center of power. (s. 36).

När ett analysarbete genomförs ur ett verksamhetsteoretiskt perspektiv ställs med andra ord kravet på att datainsamling utgörs av studier av verksamheter. Fallstudier är ett sätt att närma sig de verksamheter som ska studeras, där exempelvis observationer eller intervjuer ingår. Vid användning av verksamhetsteori som analysredskap strävar forskaren efter att förstå varför deltagare i verksamheter gör som de gör. Olika aspekter som påverkar är verksamhetens regler, gemenskap, arbetsfördelning, motsättningar samt objekt som även kan förstås som verksamhetens motiv. Verksamhetsteori kan användas i utvecklings- och förändringsarbete. Engeström betonar vikten av att försöka finna de centrala handlingarna i verksamheterna och de kan vara synliga i det som sägs och görs.

Berthén (2007) beskriver att verksamhetsteori idag används för studier inom flera olika områden, individens utveckling, förändring och även personlighet förstås och förklaras i förhållande till de verksamheter individen ingår i. Det gemensamma är att de relateras till arbetslivet.

Metod

I detta avsnitt beskrivs och motiveras den forskningsmetod som använts och här redogörs för fallstudie som metod. Här finns även mitt resonemang kring urval, beskrivning av genomförande med datainsamlingsmetod och databearbetning. Här återfinns även etiska överväganden samt studiens validitet, reliabilitet och generaliserbarhet.

Metodval

Efterhand framkom att en kvalitativ metod skulle vara användbar i föreliggande studie. Den skulle inte vara prövbar via mätningar, men den borde däremot ge en djupare förståelse av det som ämnades studeras (Kvale & Brinkmann 2009). I studien genomfördes halvstrukturerade intervjuer med specialpedagoger/tjänstemän, i en mindre kommun. Kvale och Brinkmann beskriver att den halvstrukturerade intervjun ”söker få beskrivningar av intervjupersonens livsvärld i syfte att tolka de beskrivna fenomenens mening” (s. 140).

Merriam (1994) rekommenderar att ostrukturerade intervjuer kan användas när forskaren inte har insikt om området och därmed inte kan ställa relevanta frågor till informanterna. I föreliggande studie hade intervjupersonen en teoretisk förståelse för det som skulle undersökas och kunde därmed ställa relevanta frågor. Denna kunskap hade införskaffats under pågående utbildning till specialpedagog genom bland annat litteratur och andra teoretiska studier. Merriam beskriver att en forskare väljer fallstudien som metod för att införskaffa sig insikter och tolkningar om en viss specifik företeelse, i studien innebär denna avgränsning specialpedagogens uppdrag/arbetsuppgifter i den utvalda kommunen.

Stukat (2011) menar att forskaren noga bör fundera på vilka frågor som ska användas och varför just dessa frågor är de absolut bästa. När intervjufrågor skulle väljas till föreliggande studie var det studiens syfte som styrde frågorna. Syftet med studien är, dels att undersöka specialpedagogers arbetsuppgifter och uppdrag i en mindre kommun för att undersöka hur barns behov av specialpedagogiska insatser i förskolan tillgodoses, dels att undersöka hur berörda tjänstemän i kommunen tolkar det uppdrag och de arbetsuppgifter specialpedagogerna har.

Fokusgruppintervju valdes bort. Kvale och Brinkmann (2009) förklarar att vid fokusgruppintervju deltar en grupp informanter vid samma tillfälle och forskaren agerar moderator. Vid denna form av intervju skulle troligtvis inte varje informants uppfattningar och tolkningar komma fram lika tydligt.

Triangulering genom att kombinera olika metoder t ex. intervjuer och observationer var inte heller aktuell. Triangulering används inom etnografiska studier och då får forskaren tillgång till förstahandsinformation eftersom denne finns på plats och kan få syn på aspekter som annars missas med andra metoder. Med denna förstahandsinformation bör reliabiliteten i en studie öka (Fangen 2005).

En kvantitativ metod valdes bort, med den metoden används vanligen enkäter till informanterna. Föreliggande studie stämde inte med den beskrivning av den positivistiska vetenskapen som görs av Lindholm (2001), vilken har sin bakgrund i naturvetenskap, beskrivningar av regelbundenhet och att empirin som skall vara prövbar via mätningar.

Fallstudie som metod

Merriam (1994) beskriver att en fallstudie har ett kvalitativt angreppssätt och har som syfte att få insikt om en specifik företeelse, i denna studie innebär avgränsningen specialpedagogens uppdrag/arbetsuppgifter i en utvald kommun. Författaren menar att fallstudien är partikularistisk när den fokuserar på en specifik företeelse. Merriam framhåller att forskaren bör rannsaka sig själv om de kommunikationsfärdigheter och sensitivitet finns för att bedriva en fallstudie och genomföra intervjuer och tidskrävande utskrifter. Generalisering är inte målet i en fallstudie, syftet är inte heller att finna den ”sanna” tolkningen utan den minst felaktiga. Merriam betonar att det är viktigt att finna bra informanter som är insatta i den specifik företeelse som undersöks och hon hänvisar till Dexter som ”skiljer mellan intervjuer med en viktig informant och en elitperson” (s.90). Elitintervjuer genomförs med personer som har specialiserad information. De som utgör informanter i föreliggande studie bör väl, enligt Dexter, benämnas elitpersoner.

I den utvalda kommunen där specialpedagogers uppdrag/arbetsuppgifter undersöks bor det drygt 23 000 invånare, det finns en centralort och 21 mindre orter. En stor del av kommunens invånare bor på landsbygden, kommunens areal uppgår till 1122 kvadratkilometer. I denna kommun finns det totalt 24 förskolor varav 3 är intraprenad, vilket innebär egen självständig resultatenheter, och 5 förskolor är fristående. I kommunen finns 11 grundskolor F-6 och två grundskolor 7-9 och en gymnasieskola. Det finns även 2 grundskolor som är fristående. Särskola finns på gymnasieskolan och på 2 av grundskolorna i centralorten.

Urval

I föreliggande studie är arbetsuppgifter och uppdraget för specialpedagoger i förskolan i fokus. Utgångspunkt för att finna informanter var Bengtssons (2005) rekommendation att forskaren bör ställa sig frågorna, vem som har den kunskap som eftersöks och om variation önskas. Syftet med studien är, dels att undersöka specialpedagogers arbetsuppgifter och uppdrag i en mindre kommun för att undersöka hur barns behov av specialpedagogiska insatser i förskolan tillgodoses, dels att undersöka hur berörda tjänstemän i kommunen tolkar det uppdrag och de arbetsuppgifter specialpedagogerna har. Undersökningen skulle ske genom intervjuer med specialpedagoger och några personer som i studien kallas för tjänstemän. För att finna personer som ansågs vara lämpliga informanter söktes en förteckning av verksamma specialpedagoger i den utvalda kommunens förskolor och vilka som arbetade som förskolechefer/verksamhetschefer. I studien ingår enbart specialpedagoger som arbetar i förskolan, de som ingår i centrala team har därför valts bort.

Det framgick av förteckningen från kommunen att det fanns tre personer som var verksamma som specialpedagoger inom förskolan, fem personer som var verksamma som förskolechefer och en person som arbetade som verksamhetschef inom aktuellt område. Studien skulle kunna bli representativ för kommunen om dessa nio personer var intresserade att ställa upp som informanter, vilket samtliga var. Studien är en populationsundersökning (Stukat 2011).

Genomförande

Första kontakten med dessa personer togs via mejl, där delgavs information om studiens syfte, genomförande och vilka etiska principer som skulle tillämpas. De tillfrågades om intresse av att ingå som informanter i studien, missivbrev bifogades med mejlet (se bilaga 1). De första svaren erhöll jag dagen därpå och under de följande dagarna skedde en intensiv mejlkonversation för att finna tider som passade för att genomföra intervjuerna. När en vecka gått skickade jag fyra påminnelser för att finna svar från de tänkta informanterna som inte hade gett något svar. Dagen efter påminnelsen hade alla meddelat att de kunde tänka sig att ställa upp som informanter och ännu några dagar med intensiv mejlkonversation följde innan alla intervjuer var bokade. I den föreliggande studien förekommer därmed inte något bortfall.

Datainsamlingsmetod

Jag genomförde halvstrukturerade intervjuer, som föreslås av Kvale och Brinkmann (2009). De flesta intervjuer genomfördes på informanternas respektive arbetsplats i en lugn och avskild miljö. Någon intervju skedde på annan plats än informantens arbetsplats, men valet av plats hade då gjorts av informanten. Stukát (2011) rekommenderar uppsökande intervjuer och anser att miljön ska vara lugn och trygg. Jag ställde frågan om tillåtelse att göra ljudinspelning innan varje intervju, vilket bejakades av samtliga nio informanter. Inspelningen gjordes med hjälp av en smartphone, för att ge möjlighet till fokus på samtalet och på vad informanterna berättade istället för att anteckningar gjordes. Jag hade informerat om mitt önskemål om ljudinspelning i missivbrevet (se bilaga 1), där gavs även information om att inspelningen skulle raderas direkt efter min transkribering.

Merriam (1994) nämner tre tekniker att registrera en intervju. Vanligast är att göra en ljudinspelning eftersom allt som sagts då finns tillgängligt för senare analys. Det kan även vara intressant att få tillfälle att lyssna på hur frågorna ställs. Metoden att registrera genom att göra anteckningar valdes bort av den orsaken att allt som sägs inte går att få med i anteckningarna. Den tredje metoden, som enligt Merriam inte är önskvärd, är att registrera informationen genom att skriva ner så mycket som är möjligt av det som memorerats efter att intervjun genomförts. Denna metod var inte aktuell för mig, däremot gjordes anteckningar direkt efter intervjun för att använda som komplement till ljudinspelningen för att få med egna reflektioner och därmed påbörja analysen.

Vid intervjuerna fick informanterna öppna frågor (se bilaga 2) och de fick därmed möjlighet att tala fritt och beskriva sina arbetsuppgifter och hur de tolkar specialpedagogers uppdrag/arbetsuppgifter. Genom detta tillvägagångssätt minskades begränsningen eller påverkan på informanten av mig. Merriam (1994) anser att ledande frågor bör undvikas, även frågor som det går att svara ja eller nej på och att det är viktigt att ett språk används som är lätt för informanten att förstå. Därmed bör begrepp undvikas som kan tolkas olika. Kvale och Brinkmann (2009) anser att en intervju ska innehålla korta och enkla frågor och att tystnad kan driva intervjun vidare och ge tid för reflektion. Jag använde ett frågeschema (se bilaga 2) som stöd vid intervjuerna och kompletterande frågor ställdes för önskad utveckling av svaren t ex. Kan du berätta mer om..? Vad innebär det för dig? Avslutningsvis i intervjuerna ställde jag några frågor hur informanterna uppfattade några begrepp (se bilaga 2), dessa begrepp undveks tidigare i intervjun för att inte påverka eller begränsa informanterna.

Något internt bortfall förekom inte eftersom alla frågor besvarades (Stukat 2011). Varje intervju avrundades med information om att nu var de planerade frågorna ställda och varje informant fick som avslutning frågan om det var något mer som personen ville ta upp innan vi avslutade. Därefter lämnade jag information om nyttjandekravet (Vetenskapsrådet 2011), vad empirin ska användas till.

Kvale och Brinkmann (2009) betonar att en väl genomförd intervju är en positiv upplevelse. De förklarar att en intervju kan leda till nya insikter och personen som intervjuas kan under intervjuens genomförande ändra sin beskrivning eller sin uppfattning.

Databearbetning

När varje intervju var genomförd fanns den som en ljudinspelning som omgäende transkriberades av mig och detta material fanns sedan tillgängligt till analys. Kvale och Brinkmann (2009) menar att den som skriver bör ta ställning till om utskriften ska innehålla emotionella uttryck t ex. suckar, pauser eller skratt. Utskrifterna av intervjuerna i föreliggande studie fick en karaktär som jag benämner vid en aning formell, där intervjuuttalanden inte återgavs ordagrant med t ex. de vanligt förekommande upprepningarna. Textning valdes vid transkriberingen, en hand kunde användas att pausa inspelningen samtidigt som utskrift skedde, det var ändå endast jag som skulle ha tillgång till dessa utskrifter. Kvale och Brinkmann nämner att redan vid utskriften inleds analysen av meningen i det som sades vid intervjun. Transkriberingarna förvarades där endast jag hade tillgång till dem, tillsammans med anteckningar som hade gjorts efter varje intervju som ett komplement till ljudinspelningen för att få med egna reflektioner.

Varje utskrift fick benämning med specialpedagog eller tjänsteman för att varje informant skulle bli ”anonym i sin grupp”. Kvale och Brinkmann (2009) tar upp att transkriberingar kan vara tröttsamma och tidskrävande och det kan verkligen intygas att så var det i föreliggande studie. Det var ändå positivt att inspelningarna var av god kvalitet. Ljudinspelningen raderades direkt efter att transkribering skett. Jag upplevde att ljudinspelning genom smartphone fungerade bra vid intervjun, men var lite besvärlig vid transkribering.

Etiska överväganden

Som forskare är det viktigt att känna till de forskningsetiska principerna (Vetenskapsrådet 2011). I föreliggande studie beaktades de etiska övervägandena på följande vis och detta delgavs informanterna i de missivbrevet (se bilaga 1) som skickades ut via mejl.

- Informationskravet- Information om studiens syfte delgavs informanterna.
- Samtyckeskravet- Informanterna fick själva bestämma över sin delaktighet i studien.
- Konfidentialitetskravet- Både informanterna och var studien genomfördes oidentifierades. Detta informerades till informanterna vid första kontakten i missivbrevet och upprepades under intervjuerna. Informanternas studie- och yrkesbakgrund, ålder eller arbetsområde i form av vilken förskola de arbetade presenteras inte. Eftersom studien genomfördes i en mindre kommun är det extra viktigt att undvika presentation av informanterna. Merriam (1994) menar att det kan vara omöjligt att skydda identiteten, vilka människor som varit inblandade, i en fallstudie när det då rör sig om en specifik företeelse. Varje informants uttalande blev ändå på ett sätt anonymt eftersom det finns flera personer med samma yrke som ingår

i studien, anonymitet inom gruppen specialpedagoger och inom gruppen tjänstemän. Kvale och Brinkmann (2009) anser att det är betydelsefullt att forskaren ställer sig frågan vilka konsekvenser undersökningen kan få för de som deltar som informanter.

- Nyttjandekravet- De som utgör informanter i studien informerades om vad empirin ska användas till, det är enbart i denna studies forskningssyfte. Detta informerades vid första kontakten via mejl och under intervjutillfällena. Ljudinspelningen vid intervjuerna transkriberades, förvarades där endast intervjupersonen hade tillgång till dem och raderades därefter.

Kvale och Brinkmann (2009) betonar att den maktasymmetri som en kvalitativ forskningsintervju leder till ofta förbises, forskaren kan ställa enkelriktade frågor och har tolkningsmonopol av informantens uttalanden. Författarna belyser samtidigt att denna maktasymmetri kan upphävas om personer har ledande befattning, är vana att bli intervjuade och har grundlig kunskap inom ämnet. Informanten har vid en intervju alltid möjlighet att undanhålla information för forskaren.

Validitet, reliabilitet och generaliserbarhet

Forskare bör ställa sig frågan om en studie verkligen mäter det som ska mätas (Stukát 2011). För att finna specialpedagoger/tjänstemän som hade den kunskap som söktes, användes en förteckning av verksamma specialpedagoger/tjänstemän i den utvalda kommunen. Bengtsson (2005) anser att forskaren bör ställa sig frågorna, vem som har den kunskap som eftersöks och om variation önskas. Med denna rekommendation som utgångspunkt har validiteten (giltigheten) beaktats. Även diskussion kring reliabiliteten (tillförlitligheten) i en studie bör göras och här bör nämnas att denna studie som bygger på forskarens tolkningar av intervjuer kan leda till bristande validitet.

I föreliggande studie ingår nio informanter, vilket får till följd att generaliserbarheten i studien är begränsad. Studien är dock en representativ studie för den utvalda kommunen eftersom urvalet gjordes att intervjua alla de personer som ansågs lämpliga som informanter och de visade intresse för att ställa upp (Merriam 1994). Vid redovisning av resultat och vid analysen har uppmärksamhet riktats så att inte felaktiga generaliseringar smugits in i texten och att inte slutsatser till populationen i allmänhet gjorts, utan just för den utvalda kommunen (Göransson & Nilholm 2009).

Resultat

I detta avsnitt beskrivs utfallet av denna studie, resultatet har kategoriserats och de svar redogörs som anses relevanta för studiens syfte. Informanternas studie- och yrkesbakgrund, ålder, organisationen de ingår i eller det arbetsområde i form av vilken förskola de arbetar i presenteras inte något ingående.

Alla informanter är kvinnor och därför används hon, som pronomen, när utfallet av studien här beskrivs. När X används, avses en förskolechefs namn. I utfallet används genomgående begreppet pedagoger när informanterna talar om de som arbetar i barngrupperna i förskolorna. Resultatet har kategoriserats i två områden för att synliggöra de två olika informantkategorierna, specialpedagogerna och tjänstemännen. Det förekommer att

tjänstemännen specificeras för att tydliggöra om resultatet visar på svar från förskolechefer eller verksamhetschef.

I varje område finns rubrikerna organisering i kommunen för att tillgodose specialpedagogiska insatser, specialpedagogernas nätverk, förväntningar på specialpedagogerna, mandat och legitimitet, leda utveckling av det pedagogiska arbetet, kvalificerad samtalspartner, pedagogiska utredningar och avslutningsvis externa kontakter. I området specialpedagoger tillkommer rubriken föräldrasamverkan.

Specialpedagogerna

Organisering i kommunen för att tillgodose specialpedagogiska insatser

Alla tre specialpedagogerna redogör för den organisation där de ingår. De har förskolechefer som sina närmaste chefer, vilka har rollen som pedagogisk ledare och chef för all personal i förskolan. Förskolecheferna har det övergripande ansvaret för verksamheten, ansvaret för förskolans kvalitet och att verksamheten utformas så att alla barn får det stöd de behöver. I kommunen är det organiserat på det viset att dessa förskolor i sin tur och även en del av grundskolan ligger under samma verksamhetschef.

Jag har samma chef som förskollärarna har i detta område. Det finns tre specialpedagoger inom förskolan i kommunen.

Det skiljer avsevärt på det antal avdelningar som varje specialpedagog har i det område de är verksamma. Specialpedagogerna beskriver att den centrala elevhälsan tillhör området som har en annan verksamhetschef. Det specialpedagogiska arbetet beskrivs av samtliga specialpedagoger som ett omväxlande arbete där de noggrant behöver prioritera arbetsuppgifterna som kan bli omfattande.

Två av specialpedagogernas tjänster tillsattes för ca ett och ett halvt år sedan, efter att prioriteringar gjorts i denna kommun efter politiska beslut. Det förefaller finnas en uppskattning hos samtliga specialpedagoger att kommunen prioriterar dessa tidiga insatser i förskolan, men att det tar tid att strukturera arbetet.

Verkligen positivt att det kommit in specialpedagoger i förskolan i kommunen.

All heder åt kommunen som satsat på att anställa specialpedagoger inom förskolan. Att man också anställt heltider och att man ska börja i tid, ha med den specialpedagogiska kompetensen tidigt. Kommunen satsar på sina förskolor på så vis.

I början hade det varit skönt att vetat exakt vad som förväntades av mig. Det var ett famlande och osäkerhet om att jag gör mitt jobb som jag ska.

Dessa två specialpedagoger, som tillträdde sin tjänster för ca ett och ett halvt år sedan, beskriver att de har tagit över uppgifter som tidigare utfördes av respektive förskolechefer. De hänvisar till dessa förskolechefer som uttryckt att det har blivit en stor avlastning för dem.

De säger att det har blivit en stor avlastning för dem. De visste ju inte vad de skulle ta till innan, de fastnade eller något rann ut i sanden.

Det är så skönt säger X att inte behöva hålla i alla trådarna kring barn i behov av särskilt stöd.

Föräldrasamverkan

I förskolornas uppgift att samarbeta med föräldrar och verka för att varje barn får möjlighet att utvecklas efter sina förutsättningar har specialpedagogerna en samordnande funktion kring barn i behov av stöd. Där ingår de ofta förekommande samtalen med föräldrar och pedagoger. Några specialpedagoger menar i detta sammanhang att de vill minimera den maktsituation som kan uppstå i samtal med föräldrar och det framträder att de vill skapa ett samtalsklimat som bygger på att skapa förtroende. Det förefaller finnas en ambition att genomföra återkommande möten med föräldrar för successiv delgivning av information. Sålunda framkommer för samtliga specialpedagoger att samarbetet med föräldrar är betydelsefullt.

Vi försöker ha möten med föräldrar och vi kanske får ha flera möten. Jag brukar vara noga med att föräldrarna ska få bearbeta och att information ska få sjunka in. Det faktum att mitt barn kanske behöver lite mer. Jag tror inte på att vara för rak utan man får ta det ganska lugnt. Vid samtal lägger vi fram vad vi sett vid observationer. Vi vill det bästa för barnet, barnet i fokus hela tiden.

Jag tycker det är viktigt att de är delaktiga. Det är de som känner sitt barn bäst. De är otroligt viktiga. Det kan vara så olika, så här fungerar det hemma och så här fungerar det på förskolan. Nu är vi här för att hjälpa barnet i förskolan.

Jag försöker alltid tänka på det i ett föräldrasamtal att jag inte ska hamna i någon maktposition. Det blir väl så för föräldrarna när de sitter med skolan, men jag vill minimera maktsituationen så att de känner sig bekväma. Att utgå från att de gör det bästa de kan utifrån det här läget. Vi är här för att hjälpa.

Specialpedagogernas nätverk

De tre specialpedagogerna träffas regelbundet några gånger under varje termin, de har alla tre tät kontakt med förskolecheferna och pedagogerna. Det förekommer även regelbundna möten med de specialpedagoger och andra yrkesgrupper som arbetar på vid centrala elevhälsan som finns i kommunen. Två av specialpedagogerna nämner att de har skapat ett eget nätverk med personliga kontakter som de konsulterar när de upplever behov.

Sedan få man en personlig kontakt med några, har jag då en fråga så känner jag att jag kan ringa. Man bygger upp ett litet nätverk kring sig som man kan fråga.

Specialpedagoger i hela kommunen har nätverk, nära centrala elevhälsan, specialpedagoger, talpedagoger och psykologer. Nätverket kring mig är ganska stort, förskolechef, förskollärarna, specialpedagoger och de på centrala elevhälsan. Sedan har vi de yttre instanserna, habiliteringen, logoped, BUP om det behövs sådana insatser. Skapa sitt eget nätverk, där man kan få råd att gå vidare.

Samtliga specialpedagoger ger en likvärdig bild att organisationen skiljer sig från skolan. I skolan förekommer det oftast elevhälsoteam, men något motsvarande barnhälsoteam förekommer inte. Man hänvisar istället till Barnavårdscentralen, men menar att denna kontakt inte sker regelbundet utan mer sporadiskt och att sekretess finns mellan dessa verksamheter.

Det blir så naturligt på skolan. Där arbetar skolsköterskan och kuratorn oftast på samma skola. I förskolan blir det lite mer utspritt eftersom vi har BVC som vår hälsodel. Vi har haft lite träffar med BVC, men då har det främst varit en inbokad tid med en sköterska och inte de regelbundna. Sedan finns tystnadsplikten, där är landstinget och vi är skolan.

Det skiljer sig lite från skolan, det är uppbyggt på ett annat sätt.

Förväntningar på specialpedagogerna

Samtliga specialpedagoger betonar betydelsen av en tydlig beskrivning av arbetsuppgifterna i starten av sitt uppdrag. Det framkommer att insikten hur de ska agera som den samordnande funktionen kring barn i behov av stöd har ökat och det förefaller finnas stora möjligheter att arbeta fram sina egna arbetsuppgifter. En specialpedagog uttrycker att uppdraget som förskollärare var tydligare.

Det är en utveckling hela tiden och att man hittar sin plats. Man har jobbat fram som man själv tycker och som X tycker.

Jag kan fortfarande fundera. Är detta något jag ska ta i? Det är lite svårt ibland. Som förskollärare var det så självklart vad som var mitt jobb, här håller jag på att utforska det ibland.

X är ju den som beslutar. Vissa saker är så självklara att jag gör.

Man får forma sitt eget.

Mandat och Legitimitet

Det anses relevant att nämna att de tre specialpedagogerna innehar en förskolläraryxamen och att de därefter har skiftande längd i yrkesverksamma år som förskollärare, men alla har över tio år. Efter påbyggnadsutbildningen, specialpedagogiska programmet, efter sin lärarexamen har de även olika lång erfarenhet av att arbeta som specialpedagog.

Jag var färdig med specialpedagogutbildningen 2013.

Jag har arbetat som specialpedagog sedan 2006, tog examen 2005.

11 år sedan specialpedagogutbildningen.

Uttalanden av specialpedagogerna tyder på att de har ett starkt mandat av förskolecheferna och därmed en frihet att strukturera sina arbetsuppgifter och samtliga specialpedagoger stämmer regelbundet av med respektive förskolechef. Det framträder att denna frihet och tillit innebär mycket för deras förutsättningar för att utföra sitt uppdrag. De betonar betydelsen av ett bra förhållande till förskolechefen och att även arbeta fysiskt nära varandra.

Jag är ganska fri och det fungerar, vi stämmer av och det är betydelsefullt. Det är betydelsefullt att jobba nära förskolechefen när man behöver bolla tankar. Hon kommer till mig och vill ha råd ibland, man hjälper varandra. Man blir ett bollplank åt varandra, man har ju ingen annan att bolla med egentligen.

Vi har ju bra kontakt och jag kan vända mig till henne när jag har ett behov och det tror jag att hon känner med, men fysiskt är vi längre ifrån varandra.

Samtliga framhåller att förhållandet mellan specialpedagogerna och förskolecheferna grundar sig i ömsesidigt förtroende. Vikten av att lyssna, finnas nära verksamheten och att vara ett stöd framhålls av specialpedagogerna vara avgörande för att erövra legitimitet. Specialpedagogerna betonar även att bemötandet är viktigt i deras yrkesroll och att ha en respektfull attityd för att förtroende ska skapas. Specialpedagogerna beskriver att de har en roll mellan förskolechef och pedagoger och det förefaller som om denna roll i vissa sammanhang kan upplevas som problematisk.

Den här mellanrollen kan vara lite svår ibland. Man hamnar ibland emellan.

Man är ju lite av chefens högra hand på vissa bitar.

Ja, ibland så blir det ju lite så att pedagogerna kommer till mig istället, de kan beklaga sig.

Där är ju den avvägningen, men jag tycker ändå att jag säger så där tycker inte jag. Till både pedagogerna och X.

Man upplevs som ganska viktig ute på förskolorna, fast ibland skulle man vilja vara den där lilla féen med trollspöet att man fixar allt. Man är ju det där bollplanket.

Leda utveckling av det pedagogiska arbetet

Två av specialpedagogerna betonar att det är läroplanen för förskolan som styr deras arbetsuppgifter, dessa två uttrycker att alla som arbetar i förskolan har samma mål och riktlinjer. Specialpedagogerna beskriver liknande förfaranden när svårigheter uppmärksammas och de blir inkopplade. De kommer och genomför observationer och kartläggningar av de barns situation som pedagogerna visar ängslan över. Föräldrar kan även höra av sig med olika frågor. En specialpedagog menar att hon följer pedagogerna när arbetsuppgifterna planeras. Förskolechefen kan även påtalat att hon ska prioritera vissa uppgifter.

Lpfö 98 har jag med mig i allt. Den ligger framme jämn. Det är ju det som står där som vi ska jobba med.

Läroplanen och allt annat som kommer från Skolverket styr så klart.

Jag följer pedagogerna. Någon gång har X sagt att detta får du ta före allt annat och då har jag gjort det.

Det framkommer att informanterna har kunskaper om betydelsen att kunna möta olikheter i verksamheter. Alla tre specialpedagogerna uttrycker att när de blir ombedda av pedagoger eller förskolechef att observera svårigheter kring ett barn behöver de vårdnadshavarnas tillstånd eftersom de har ansvar för barnens fostran, utveckling och växande.

Om pedagogerna har bett mig att titta på ett barn och föräldrarna vet ju om det då. Sedan har vi en återkoppling tillsammans.

Är det något kring språket, då får man be om föräldrarnas godkännande att man lyssnar av.

Vi observerar om förskollärarna tänker på något kring ett barn, så ska vi så klart ha föräldrarnas godkännande så klart innan vi gör något. Vi observerar gruppen hur man på bästa sätt kan lägga verksamheten så att den anpassas till alla barn så att den stimulerar utveckling och lärande.

Två specialpedagoger tar upp att de tre specialpedagogerna gemensamt formulerat ett dokument som uttrycker arbetet kring särskilt stöd i förskolan i kommunen, men att man formar sin arbetsbeskrivning tillsammans med förskolechefen. En specialpedagog menar att det kan vara användbart med en arbetsbeskrivning.

Vi tre specialpedagoger har ju skrivit ner ett dokument och vi har ju det och går efter.

Vi tre specialpedagoger har tagit fram gemensamma rutiner och de finns i detta dokument.

Jag tror att det kan vara bra att ha en.

Verksamheterna i förskolan ska genomföras så att de stimulerar och utmanar barns utveckling och lärande. Samtliga specialpedagoger uttrycker att de ägnar mycket tid åt att stimulera barns kommunikativa utveckling och lärande. Deras arbete med språkutveckling förefaller vara inriktat på att utveckla nyanserat talspråk, utöka barns ordförråd och olika begrepp.

Jag lyssnar av, men det kan vara svårt för mig att höra. Är det de främre ljuden eller de bakre ljuden? Logoped genom BVC är det oftast ett års väntetid på.

Logopeden arbetar mest nu för tiden med att checka av. De har inte så mycket behandling, tidsbrist. Det läggs mer på verksamheten. Vi får tips att träna på de här ljuden eller språklig medvetenhet och så arbetar vi med det i verksamheten.

Det är ju en stor del av specialpedagogens roll att jobba med språk och kommunikation och trivsel och trygghet. Är man inte trygg så kan man inte lära.

En av specialpedagogerna anser att hon ägnar mycket tid åt att stötta barns språkutveckling och det framkommer att det tar mycket av hennes tid och att det leder till att det hindrar henne och försvårar hennes uppdrag. Resultatet tyder på att arbetsuppgifter kan vara att arbeta individuellt med något barn.

Det är ju detta med språket, att jag får lägga tid på att träna enskilt med barn. Det skulle kunna bli hur mycket som helst, där måste vi dra en gräns. Fast det jobbar vi på att de ska jobba med det på avdelningarna. Det räcker någon minut varje dag på samlingen.

En av specialpedagogerna uttrycker att olika kompetenser och erfarenheter hos pedagoger eller hela arbetslag förefaller försvåra en specialpedagogens uppdrag.

Ett hinder kan vara att vi är så olika som pedagoger, våra yrkesroller hur långt man har kommit. Det sitter ibland någonting i väggarna på vissa avdelningar. Jag vill inte se hinder jag vill se möjligheterna. Det är bra att man ifrågasätter och att man får tänka efter.

Även om specialpedagogerna har en samordnande funktion kring barn i behov av stöd delar de uppfattningen att de önskar att pedagogerna är delaktiga.

Jag vill ju att de först och främst ska vända sig till pedagogerna, det är ju ändå de som har huvudansvaret och att de är insatta vad som händer runt barnet. Det tror jag är viktigt så att de inte känner att föräldrarna hoppar över dem och kommer till mig.

Det framkommer att förskolecheferna har en betydande roll när specialpedagogerna beskriver sin delaktighet på organisationsnivå och att få möjligheten att leda det pedagogiska arbetet med målet att kunna möta alla barn i verksamheterna. Det förefaller som att den insikt

förskolechefer har i specialpedagogers färdigheter och förmågor är avgörande hur delaktig specialpedagogerna blir att leda utveckling av det pedagogiska arbetet.

Förskolecheferna är ju inte riktigt vana än. Ibland har jag tänkt att varför har ni inte sagt det där tidigare. Jag är inte delaktig på organisationsnivå, men jag tänker också att X månader om mig att jag inte ska ha för mycket.

Jag och hon blir ju ett väldigt starkt team i kvalitetsarbetet också

Kvalificerad samtalspartner

En likhet från denna informantkategori är uppfattningen att arbetsuppgifterna ofta utgör att vara en samtalspartner. De använder begreppet handledning och menar att detta är en central del i deras arbetsuppgifter. Specialpedagogerna beskriver ett regelbundet förfarande med samtal med arbetslag, men att det även kan ske individuellt. Specialpedagogerna ger en bild av att samtal och reflektioner kretsar kring hur olika dilemman i verksamheten ska hanteras. Det framträder att samtalen med pedagogerna är övervägande konsultativa och att specialpedagogerna ger råd till pedagogerna eller arbetslagen. Påståendena från specialpedagogerna tyder på att ett professionellt förhållningssätt är betydelsefullt och att det grundar sig i att bygga upp goda relationer till pedagogerna. Sålunda är ett bekräftande förhållningssätt angeläget och att inneha empatisk förmåga för att kunna lägga märke till känslor hos andra människor vid förekommande möten. Det framträder en relationell syn hos dessa informanter där svårigheter som visar sig studeras i relationer i miljön, där bland annat pedagogers förhållningssätt och gruppansättningar observeras. En specialpedagog uttrycker vikten av ett lämpligt förhållningssätt mot barn för att påverka deras utveckling på ett positivt sätt.

Ibland kan det vara så att man pratar om något kring ett barn med pedagogerna. Man kan ändra på något i sitt bemötande kring det här barnet och så gör de det och så löser det sig. Hade man inte observerat detta så hade det kanske fortsatt på det här sättet som barnet blir bemött på. Det skapar en dålig självbild och mycket annat.

Det är hela tiden en balans på vad jag säger, hur jag säger det och vad jag gör. Man får tassa mycket på tårna, ha fingertoppskänsla.

Ibland kan de göra en stor sak av något litet och då får man vara där och dämpa lite. Stärka dem att de arbetar bra. Skriva ner råd på insatser.

Specialpedagogerna beskriver att de före samtalen, med pedagogerna, är ute i barngrupperna och observerar. Samtliga specialpedagoger framhåller betydelsen av reflektion i arbetslagen som en viktig del i att hitta lösningar och åtgärder. De uttrycker betydelsen av regelbundna besök av specialpedagog i verksamheten och de upplever att de kan bidra med stöttning och hjälp. De menar att handledningen är sporadisk på så sätt att pedagogernas behov styr handledningen, de tar kontakt vid behov. Det förefaller som om ämnena är deltagarstyrda, men att en undersökande fas ibland utesluts och förslag till lösningar ges till pedagogerna av specialpedagogerna.

Min kompetens kommer tillrätta vid handledning genom att pedagogerna får skriva ner frågor om gruppen eller individen. Den tiden är viktig att få samspela med pedagogerna. Det finns inte mycket tid för dem det tas ju från deras planeringstid.

Vissa av specialpedagogernas arbetsuppgifter uttrycks uppkomma med kort framförhållning och att det därefter uppstår något som kan liknas med ”brandkårsuttryckning”. Pedagogernas behov av stöd tycks styra, men även förskolecheferna kan ge uppgifter som gör att specialpedagogerna får göra omprioriteringar i sina uppgifter. Det framkommer att specialpedagogerna anser att arbetslagens förhållningssätt mot barnen och förmåga att strukturera verksamheten påverkar hur de prioriterar sin arbetsuppgifter. Uttalanden som görs tyder på att specialpedagogerna beaktar barnets bästa.

Är det så att pedagogerna ringer och det är akut då försöker jag få in det. Hela tiden handlar det ju om att göra en bedömning, hur viktigt är något. Hur ser behovet ut? Det är viktigt att man lyssnar på pedagogerna i alla fall. Ibland har man pratat med föräldrarna om något och då får man ta det också.

Barnens behov först och främst. Arbetslagen måste ju fungera. För att det ska fungera för ett barn måste det finnas ett bra arbetssätt, förhållningssätt.

Hur kan vi hjälpa barnet på bästa sätt?

Pedagogiska utredningar

De tre specialpedagogerna beskriver att de ofta genomför observationer i verksamheterna. De uttrycker att de kommer och genomför observationer och därefter gör kartläggningar genom att kritiskt och självständigt granska de barns situation som pedagogerna visar ängslan över. Flera av specialpedagogernas påståenden tyder på att de ibland observerar hela gruppen, ser på pedagogernas förhållningssätt och därmed hela barnets lärmiljö. En pedagog uttrycker att hon uppskattar mötena med barnen och att hon skulle vilja vara mer delaktig i barngrupperna. Vid intervjun framträder det inte hur denna specialpedagog ser på sin egen roll som ledare som ska arbeta för verksamheten samtidigt som denne befinner sig i verksamheten.

Jag ser på miljöer och arbetssätt.

Ibland observerar jag hela gruppen, ser hur det fungerar. Det kan vara att de tycker att de har en rörig grupp överhuvudtaget och då blir det ju även pedagogerna som involveras i det här. Det kan gälla struktur och det kan vara ganska stort.

Jag önskar jag hade mer tid i barngrupperna. När jag har påbörjat något om pedagogerna ber mig titta på någonting så är jag dels delaktig i leken, jag gör observationer, gör uppföljningar på det, talar om vad jag har sett och talar om hur de kan jobba och hur de kan gå vidare.

Samtliga specialpedagoger ger en likvärdig bild att pedagogernas förhållningssätt påverkar hur barnens lärmiljö blir. Efter observationer och kartläggningar kan de eventuellt skriva en handlingsplan som visar de insatser som ska göras och vad pedagogerna ska anpassa i miljön efter barnets behov. Det framträder olika uppfattningar när specialpedagogerna ska skriva handlingsplaner. Någon specialpedagog uttrycker att det innebär ett omfattande arbete att formulera handlingsplaner samtidigt som en annan specialpedagog framhäver att hon inte skriver så många handlingsplaner. Handlingsplaner skrivs oftast på gruppnivå.

Vi försöker att inte skriva handlingsplaner för allting utan det ska klaras av ändå, även när vi skriver handlingsplan så skriver vi inte de på individnivå utan de blir på gruppnivå. Det kan vara på individnivå om det är något barn som har något från habiliteringen eller liknande.

Det är så olika hur pedagogerna jobbar. Behövs det så skriver jag en handlingsplan.

Det blir ett stort arbete att skriva handlingsplaner och det fick ju förskolechefen leja in tidigare från den centrala elevhälsan.

Samtliga specialpedagoger är överens om att det är angeläget att det kommer någon ”utifrån” och tittar på situationerna i verksamheten. Specialpedagogerna går igenom eventuella handlingsplaner med berörda pedagoger vid avtalat möte.

Det är bra att någon ifrågasätter och att man får tänka efter.

Man behöver ha någon som kommer utifrån och ser hur man kan anpassa och göra det bästa för barnet här och nu.

Det som har observerats följs alltid upp av handledning.

Externa kontakter

Specialpedagogerna visar på insikt om betydelse av samverkan och beskriver ett övergripande arbete där samtliga ansvarar för externa kontakter med t.ex. BVC, talpedagog, psykolog, logoped, habiliteringen och individ- och familjeomsorgen. Samarbetet med dessa externa kontakter framställs äga rum när behov finns och kan innebära att information kan föras vidare till pedagogerna eller att man själv som specialpedagog kan genomföra de åtgärder som har blivit resultat av de externa kontakterna vilket kan innebära att arbeta individuellt med något barn.

Vi stämmer av och ser hur vi kan jobba vidare med det här barnet. Pedagogerna får tips och jag kan gå in extra om det finns behov.

Jag arbetar individuellt med ett barn som har stora språksvårigheter. Då samarbetar jag med X som är talpedagog och hon kommer också en gång i veckan liksom jag en gång i veckan.

Tjänstemännen

Organisering i kommunen för att tillgodose specialpedagogiska insatser

Alla sex tjänstemännen beskriver den organisation där de och specialpedagogerna ingår. Fem av dessa tjänstemän är verksamma som förskolechefer och en person arbetar som verksamhetschef för förskolan. I kommunen är det organiserat på det viset att de flesta förskolor och även en del av grundskolan ligger under samma verksamhetschef. Det framkommer även att den centrala elevhälsa, där det arbetar olika yrkeskategorier, har en annan verksamhetschef. Flera tjänstemän uttrycker att centrala elevhälsan användes mer av dem innan specialpedagogtjänsterna tillsattes för ca ett och ett halvt år sedan, men det framkommer också att detta samarbete var tidskrävande och att ansökan efter stöd skulle ske via skriftlig ansökan.

Specialpedagoger och speciallärare i skolan och specialpedagoger i förskolan ligger under rektorer och förskolechefer.

Jag arbetar som förskolechef under verksamhetschef F-6.

Vi ser att vi behöver se över hur vi arbetar med elevhälsa och det sattes en verksamhetschef över den verksamheten då. Så det har varit ett fokus på barn- och elevhälsa och är fortfarande det.

Specialpedagogerna i respektive område har ju funnits i snart två år och att de skulle vara under verksamhetschefen F-6 ute i områdena. Varje förskolechef skulle ha en specialpedagog knuten till sitt område och det beslutades då och det var ingen diskussion att de tjänsterna skulle ligga centralt. Vi har påtalat hur bra vi tycker att det är.

Vi hade ju mer med den centrala elevhälsan innan vi hade specialpedagogerna ute i verksamheterna. Då fick vi ju söka stödet centralt innan så det är en stor skillnad idag. Vi löser ju mycket med de specialpedagogerna ute i verksamheterna. Det är väldigt sällan vi behöver stöd från centralt håll.

Tidigare var det så att man fick fylla i en ansökan till centrala elevhälsan och så skulle de behandla den. Det blev ju större problem än vad det hade behövt att bli.

Resultatet visar att förskolecheferna har rollen som pedagogisk ledare och är därmed chefer för all personal i förskolan. Det framträder att de tre specialpedagogerna som är verksamma i förskolan har förskolechefer som sina närmaste chefer. Förskolecheferna har det övergripande ansvaret för verksamheten, ansvaret för förskolans kvalitet och att verksamheten utformas så att alla barn får det stöd de behöver.

Det är ju förskolechefen som är specialpedagogernas närmaste chef. Där har aldrig jag varit inne och styrt utan vi har vid några tillfällen träffat specialpedagogerna och vid något tillfälle har även förskolecheferna varit med.

Det tog nog ett år innan vi började hitta formerna. Jag får ju inte frånta mig ansvaret för det, men det är en sak att genomföra något praktiskt och till att ha ansvaret.

En förskolechef framhåller att den verksamhet som hon ansvarar för är placerad direkt under förvaltningschefen i kommunen och inte under någon verksamhetschef. Hon uttrycker även att det inte finns någon specialpedagog knuten till hennes område, men att de har valt att utbilda befintliga pedagoger och att de vänder sig till den centrala elevhälsan vid behov.

Vi ligger just nu som en verksamhet under förvaltningschefen. Vi ligger inte under någon verksamhetschef.

Vi har satsat på specialpedagogisk utbildning och kompetens och utbildat förskollärarna i omgångar.

Samtliga tjänstemän berör de politiska beslut som tidigare har tagits och som resulterade i att specialpedagoger tillsattes i förskolan. Resultatet visar att två specialpedagogtjänster tillsattes för ca ett och ett halvt år sedan, efter att prioriteringar gjorts i denna kommun. En specialpedagogtjänst fanns sedan tidigare i ett område.

Vi ansökte 2012 och 2013 om medel att anställa specialpedagoger i förskolan för vi pratar ofta om den röda tråden, att börja tidigt, ha tidiga insatser.

Fyra förskolechefer uttrycker att det har inneburit en stor avlastning för dem, efter att specialpedagogerna anställdes, eftersom flera av de uppgifter som tidigare utfördes av förskolecheferna nu utförs av specialpedagogerna. Resultatet tyder på att specialpedagogerna har bidragit till att ärenden hanteras effektivare och bidragit till ökad kvalitet genom sin kompetens. Det framkommer att specialpedagogerna har en samordnande funktion kring barn i behov av stöd.

Specialpedagogerna har fått ta över arbetsuppgifter som förskolecheferna tidigare haft t ex. möte med föräldrar där det finns barn i behov av särskilt stöd. Givetvis handlar det om kartläggningar, utredningar och framtagande av handlingsplaner i förskolan.

Arbetet tog för lång tid. Det har blivit ett annat driv.

Vi har fått en otrolig kvalitetshöjning tack vare specialpedagogerna. Om jag tänker tillbaka vad det har gett verksamheten, det är en otrolig skillnad.

Tidigare har ju förskolecheferna suttit med i möten när det gäller barnärenden, där man inte har den kompetensen fullt ut.

Jag kan ha sagt samma saker, men det är skillnad när en specialpedagog har en annan kunskap. Kan ställa rätta frågorna.

Specialpedagogernas nätverk

Det framkommer av flera tjänstemän att de tre specialpedagogerna träffas regelbundet några gånger under varje termin och samtliga förskolechefer som har specialpedagoger i sin verksamhet menar att specialpedagogerna visar insikt om betydelsen av lagarbete och hanterar självständigt samverkan med andra yrkesgrupper.

Specialpedagogens dag, upplägg och verksamhet den råder specialpedagogen helt och hållet över. Det har vi diskuterat det förtroendet, det förtroendet har specialpedagogen fått. Den övergripande planen diskuteras. Förskolecheferna diskuterar även det emellan varandra och specialpedagogerna i kommunen diskuterar detta och har möten.

En likhet från denna informantkategori är uppfattningen att organisationen i förskolan skiljer sig mot skolan eftersom det i förskolan inte förekommer något som skulle kunna benämnas barnhälsoteam.

Vi har inte samma organisation i förskolan som i grundskolan med elevhälsoteam med skolsköterskor och skolkuratorer. Utan förskolan är som du vet mer kopplad till BVC och den biten då.

Specialpedagogerna har fått ett brett ansvar mot barn, föräldrar, pedagoger, verksamhet, organisation och förskolechef. Inkopplad i många sammanhang.

Förskolecheferna har ibland upplevt sig lite ensamma i en del möten som rör barnärenden, man har inte haft den staben.

Förväntningar på specialpedagogerna

Resultatet visar att specialpedagoger ska, enligt majoriteten av tjänstemän, ha en samordnande funktion kring barn i behov av stöd. Flera av tjänstemännen visar en insikt om att specialpedagoger har förmåga att kritiskt och självständigt genomföra pedagogiska utredningar och analysera svårigheter på organisations-, grupp- och individnivå. Det framträder även att specialpedagogerna ska bidra med specialpedagogisk kompetens i förskolans utveckling av struktur och i arbetet mot att utveckla arbetsformer och arbetssätt med utgångspunkt i det enskilda barnet. Majoriteten av tjänstemännen uttrycker att specialpedagoger ska genomföra observationer, kartläggningar, och utarbeta handlingsplaner i samråd med pedagoger och föräldrar. Några tjänstemän nämner att vid de kartläggningar, som görs kring ett barns situation, d. v. s. i starten av en pedagogisk utredning tillfrågas alltid

föräldrar eller vårdnadshavare eftersom de har ansvar för barnens fostran, utveckling och växande.

Det är viktigt med en kompetens om hur olika barn/vi människor kan vara.

Jag tänker att specialpedagogen ska finnas till som stöd i verksamheten, titta på grupp, organisation och inte så på individen.

Att barn ska få det stöd de har rätt till, att jobba genom pedagogerna hela tiden.

Föräldrar eller vårdnadshavare tillfrågas alltid innan specialpedagog kopplas in.

Vad ser jag som specialpedagog på den här förskolan, titta på lärmiljön, hur fungerar de här pedagogerna i gruppen. Det kanske inte är barnet som har ett behov utan det kanske är arbetslaget som har ett behov angående arbetsätt och bemötande.

Hon skriver handlingsplaner, men jag måste alltid läsa igenom dem och skriva på dem. Komma med en diskussion.

I resultatet visar sig även en viss osäkerhet om vilken förmåga specialpedagoger har och här uppfattas att insikten saknas att de ska agera som den samordnande funktionen kring barn i behov av stöd.

Vilka behov finns det av specialpedagogisk kompetens i förskolan och hur ska den organiseras. Jag är lite osäker vad en specialpedagog utbildas till.

De förskolechefer, som har specialpedagoger i sitt område, uttrycker att specialpedagogerna har stora möjligheter att utarbeta sina egna arbetsuppgifter och beträffande specialpedagogernas uppdrag hänvisar samtliga tjänstemän till förskolans styrdokument. Ingen i denna informantkategori har vetskap om att arbetsbeskrivning finns formulerad för specialpedagoger i kommunen, men däremot hänvisar några tjänstemän till det som formulerades i den annons när specialpedagogtjänster söktes.

Det gör det inte. Min uppfattning är att det i kommunen finns det inte det för någon, inte för specialpedagogerna förskollärare eller förskolechefer. Våra styrdokument, läroplan och skollag visar vårt uppdrag och som vi jobbar efter. Vi fokuserar på barnet och sedan sätter det i relation till vad styrdokumentet säger att vi ska göra. Det blir ramen för arbetet.

Jag har inte tagit del av någon beskrivning i vår kommun.

Det som liknar en arbetsbeskrivning är väl de förväntningar vi hade när vi annonserade.

Det kanske finns, men jag har inte tagit del av det.

Hon är ju oerhört van och har mycket erfarenhet. Hon utgår ju från vilket uppdrag vi har i förskolan och botten i det.

Ibland är det lite svårt rollerna suddas ut, vad som är min uppgift.

Det framträder att specialpedagogerna behöver en begränsning av sina uppgifter och flera tjänstemän återkommer till att arbetstiden är denna begränsning.

Arbetstiden 40 timmar.

Tid är alltid en förutsättning. Det blir alltid en fråga om tid. Det kan vara möten som ska hinnas med, men prioriteringar behöver göras. De prioriteringarna gör vi ju tillsammans, men ibland behöver jag lita på att hon gör rätt prioriteringar.

Vi har en dialog jag och specialpedagogen. Vi träffas ofta och stämmer av, ser var insatserna bäst behövs.

Att man får tid till sitt uppdrag. Att man kan fokusera på rätt saker och ibland lägga andra saker åt sidan.

Det kan ju vara arbetslag som nästan slukar upp henne också, men det var nog mer så i början.

En tjänsteman uttrycker att det kan uppstå svårigheter att strukturera arbetstiden för all personal inte bara specialpedagogerna och på så vis finna tillfällen där mötestid kan planeras.

Nu kom jag på en svårighet, tid med all personal. Att hitta möjligheter att möta all personal. Det är begränsad tid man kan sitta ner tillsammans i förskolan.

Mandat och Legitimitet

De förskolechefer som har specialpedagog i sin verksamhet uttrycker att de har gett dessa specialpedagoger stor frihet att strukturera sina arbetsuppgifter. Det framkommer att specialpedagogerna visar förmåga att självständigt utforma och delta i arbetet med att stödja barn och utveckla verksamhetens lärmiljöer. Samtliga fyra förskolechefer framhäver att förhållandet mellan specialpedagogerna och förskolecheferna grundar sig i ömsesidigt förtroende. Flera påstående visar på betydelsen av en ständig dialog mellan förskolechefen och specialpedagogen.

Hon har fått mandatet att styra upp sina veckor, det lägger jag mig inte i. Vilka hon har återkommande uppföljning med, det lägger hon upp.

Vi måste hitta möjligheter att samverka.

Man behöver ha någon slags samsyn i ledningsteamet. Vi jobbar ju väldigt nära varandra.

Det framgår att tilldelning av mandat till specialpedagogerna till stor del handlar om vilken förskolechef hon har.

Det mandatet tror jag kan se väldigt olika ut beroende på vem som är ens förskolechef. Det är olika hur rektor/förskolechef är inblandad i elevärenden.

Resultatet visar även på en betydelse av att arbeta fysiskt nära varandra. Det skulle kunna uppfattas att flyktiga möten är av betydelse.

Jag har ju en fördel att ha henne i rummet intill.

I resultatet framträder olika betydelsefulla förutsättningar som behöver ges till denna tämligen nya yrkesgrupp. Det som visar sig vara av betydelse för att specialpedagogerna ska kunna utföra sitt uppdrag är att denna yrkesgrupp får praktiska arbetsförutsättningar och då nämns bl a tillgång till informationsteknik, kontor och i vilken utsträckning denna yrkesgrupp ska vara tillgänglig.

Jag tänker rent praktiskt, var har jag min tillhörighet? Vilket arbetslag tillhör jag? Jag vet vem min chef är, men vilket APT ska jag vara med på? Är du specialpedagog så är du på flera olika enheter, att man får känna att man har en tillhörighet att man finns med i ett sammanhang. Var har jag mitt kontor? Har jag tillgång till dator och telefon? Hur når man mig? När ska jag vara nåbar? Hur planerar jag upp min vecka? Vilka möten ska jag vara med på?

Det framträder att specialpedagogerna har en roll mellan förskolechef och pedagoger och flera tjänstemän uttrycker att specialpedagogerna bör i denna ledarroll förhålla sig till dem som ska ledas genom att upprätthålla en viss distans. Flera påståenden tyder på att det kan ta tid för specialpedagogen att erhålla legitimitet och få förtroende från pedagogerna, men att de flesta pedagoger ändå upplever det betydelsefullt att ha tillgång till henne. Resultatet visar tydligt att förskolecheferna har det övergripande ansvaret för verksamheten.

Om specialpedagogen är för mycket kollega, så får de ingen legitimitet för det.

Det tar sin tid att få det förtroendet.

Man har olika uppfattningar, ser olika på saker. Man kan t o m ha olika barnsyn och förhållningssätt. Det kan ju vara något som man som specialpedagog stöter på. Det kan ju vara det som man får lägga mest kraft på. Det finns ett arbetssätt som man vet lyfter barnen. Som specialpedagog vet man att och ser att ett barn behöver det här och det här och man kan stöta på pedagoger som ifrågasätter eller kanske tar i, lyssnar, men sedan ser man att de inte gör så i verksamheten som det är tänkt.

Hon har ju inte en chefsroll.

Hon har ju en viss ledarroll, men befinner sig mitt emellan.

Om man säger så här, specialpedagogen får mandat av mig som förskolechef att handleda, men specialpedagogen får också det, ska vi kalla det informella mandatet, av pedagogerna för att de tycker att det är så betydelsefullt.

Det är ju mina beslut, men jag bollar med henne hur vi ska tänka.

Det handlar om vad jag säger.

Sedan får man ju alltid komma ihåg att det är alltid rektor eller förskolechef som är ansvarig för eleven. Ska det skrivas något dokument eller så är det ju rektor eller förskolechef som ska göra det.

Leda utveckling av det pedagogiska arbetet

Det framkommer att det är läroplanen för förskolan och andra styrdokument som styr specialpedagogernas arbetsuppgifter.

Det finns ju ett uppdrag, vi jobbar mot Lpfö 98 och andra centralt framtagna dokument.

Det framgår att specialpedagogerna kan bidra till utveckling av det pedagogiska arbetet med målet att kunna möta behoven hos alla barn och elever, genom sin samordnande funktion kring barn i behov av stöd.

Och sedan är ju tanken att utifrån sin bild av verksamheten ska kunna tala om att det här utvecklingsbehovet finns i den här enheten, området eller kommunen.

Resultatet visar att det, enligt flera tjänstemän, förefaller vara ett utvecklingsbehov i flera av kommunens förskolor att stötta barns språkutveckling.

Ett område som jag uppfattar alla specialpedagoger lyfter fram är ju språkstörningar i förskolan. Hur möter vi det då?

Kvalificerad samtalspartner

Samtliga tjänstemän använder begreppet handledning och majoriteten menar att detta är en central del i specialpedagogernas arbetsuppgifter. Det framträder att samtalen med pedagogerna är övervägande konsultativa och att specialpedagogerna ger råd till pedagogerna eller arbetslagen. Det framkommer att ämnena på handledningssamtalen är deltagarstyrda, men det framgår inte att någon undersökande fas förekommer utan förslag till lösningar ges ofta direkt till pedagogerna av specialpedagogerna. Flera tjänstemän framhåller betydelsen av regelbundna besök av specialpedagog i verksamheten, men de uttrycker även att en del besök kan liknas med ”brandkårsutryckning”.

Jag tänker att specialpedagogen i många avseenden har en handledande roll, finns där för pedagogerna, handleda, komma med olika förslag, vara ett stöd hur man kan arbeta i verksamheten med alla barn och de barn som har speciella behov. Jag tänker att specialpedagogens roll inte är att utföra aktiviteter, det är pedagogerna i verksamheterna som är de som finns närmast barnen och som utför det som specialpedagogerna har stöttat med

Hon har även luckor när det uppstår något akut. Jag litar på hennes kompetens.

Viktigt att någon ser det ur ett annat perspektiv.

Att det kommer någon annan och hjälper till, hitta nya former. Att hjälpa att komma vidare.

Pedagogernas behov av stöd tycks styra specialpedagogernas arbetsuppgifter, men även förskolecheferna kan ge uppgifter som gör att specialpedagogerna får göra omprioriteringar i sina uppgifter. Arbetslagens förhållningssätt mot barnen och förmåga att strukturera verksamheten påverkar hur specialpedagogerna bör prioritera sin arbetsuppgifter. Flera tjänstemän uttrycker att det i verksamheten kan bidra med en trygghet åt pedagogerna när de har vetskap att de kan få hjälp vid behov och att det ibland kan räcka att specialpedagogerna bekräftar att pedagogerna har t. ex ett lämpligt förhållningssätt eller en god lärmiljö för barnen.

Bekräftelse för vad de kan och vad de kan utveckla vidare. Att man får kraften att jobba vidare, att det inte handlar om extra resurser. Vi kan göra mycket själva.

Att lyfta pedagogerna för de är ju proffs, men ibland behöver man stöd för att gå vidare.

Pedagogiska utredningar

Det framkommer av majoriteten av tjänstemän att specialpedagogerna ofta genomför observationer i verksamheterna. De beskriver att specialpedagogerna kommer och genomför observationer och därefter gör kartläggningar. Vid dessa tillfällen observerar specialpedagogen hela gruppen, ser på pedagogernas förhållningssätt och därmed hela barnets lärmiljö. Samtliga tjänstemän påpekar att pedagogernas förhållningssätt påverkar hur barnens lärmiljö blir och detta tyder på en relationell syn på svårigheter som uppstår i verksamheterna.

Kommer ofta in när vi har barn vi funderar över, gör kartläggningar hur gruppen ser ut.

Samtidigt som detta miljörelaterade synsätt används där samspelet belyses mellan någon som har en ev. funktionsnedsättning, den omgivande miljön och att eventuella funktionshinder uppstår så framträder i denna grupp användning av begrepp som framstår som anmärkningsvärt. Behovet av stöd kan här uppfattas vara statistiskt och inte situationsbundet.

Det man kan se är väl att barn som har fysiska handikapp, de har fått sina behov tillgodosedda på ett annat sätt då och där kan vi väl också se då att vi har fler barn som kommer tidigare i förskolan med fysiska handikapp

Resultatet visar att det ingår i en specialpedagogs arbetsuppgifter att arbeta fram handlingsplaner och flera tjänstemän påpekar att denna arbetsuppgift avlastar för förskolecheferna och att någon ansökan till centrala elevhälsan inte behöver göras. Resultatet tyder på att det förekommer att specialpedagogerna arbetar individuellt med barn.

Att få hjälp att skriva ner en handlingsplan, hur vi gör.

Hon kan ju även behöva stödja arbetslagen i deras arbetssätt och inte det enskilda barnet. Det är ju inte så många enskilda barn hon jobbar med. Det är några funktionshindrade barn.

Någon enstaka gång sitter hon och tränar, men det är ju arbetslaget som ska jobba med det. Hon kan ju ställa frågor, hur gör ni här?

Barn har rättigheter, när man utreder behoven hos barnen så att de får det stöd de har rätt till. När man gör den kartläggningen kan man vara ett stöd i verksamheten.

Specialpedagogerna går igenom eventuella handlingsplaner med berörda pedagoger vid avtalat möte.

Att ha med pedagogerna, återkoppla, följa upp i de pedagogiska samtalen. Handledande roll.

Externa kontakter

Flera påståenden tyder på att specialpedagogerna har ett övergripande arbete där de ansvarar för externa kontakter med t.ex. Barnavårdscentral, habiliteringen och individ- och familjeomsorgen.

Specialpedagogen är ju spindeln i nätet, när det gäller barn i behov av särskilt stöd. Kontakten med myndigheter, BVC, barnhabiliteringen, socialtjänst, handlingsplaner, dokumentation och uppföljningar. Kontakt med vårdnadshavare. Det är ju många kontakter att hålla ihop, att vara ett stöd i verksamheten.

Information som framkommer vid dessa externa kontakter kan föras vidare till pedagogerna.

Diskussion

I detta avsnitt förs en diskussion kring den valda metoden i studien under en rubrik, därefter följer en resultatdiskussion med anknytning till verksamhetsteorin som föreliggande studie tar

sin utgångspunkt i och slutligen följer en slutdiskussion. Avsnittet avslutas med en kort diskussion kring studiens tillämpning under rubriken specialpedagogiska implikationer.

Metoddiskussion

Under denna rubrik förs ett resonemang över den metod som användes i studien. Den kvalitativa metod som valdes var ju inte prövbar via mätningar, men gav en förståelse av det studerade.

Stukat (2011) anser att personlig kontakt med de tänkta informanterna tar tid och det stämmer att det var några dagar med intensiv mejlkonversation som följde innan alla intervjuer var bokade. Resultatet av denna mejlkonversation blev att kontakter byggdes upp och uppfattades ha en inverkan till att alla ställde upp som informanter och att inget externt bortfall förekom.

Kvale och Brinkmann (2009) anser att fokusgruppintervju kan vara en användbar metod för datainsamling, men denna form av intervju valdes bort. Specialpedagogerna respektive tjänstemännen hade kunnat samlas för genomförande av fokusgruppintervju och då hade inte lika många intervjutillfällen krävts. Däremot hade det förmodligen krävts mer av intervjupersonen eftersom den då hade fått agera moderator och ge samtliga deltagare möjlighet att uttala sig. En fördel med de halvstrukturerade intervjuer som genomfördes var att varje informants uppfattningar kunde urskiljas och tolkningarna analyseras.

Merriam (1994) hänvisar till Dexter som ”skiljer mellan intervjuer med en viktig informant och en elitperson” (s.90). Elitintervjuer genomförs med personer som har specialiserad information och det bör stämma med de som är informanter i föreliggande studie. När valet av frågor togs fram var det studiens syfte som styrde frågorna. Syftet med studien är, dels att undersöka specialpedagogers arbetsuppgifter och uppdrag i en mindre kommun för att undersöka hur barns behov av specialpedagogiska insatser i förskolan tillgodoses, dels att undersöka hur berörda tjänstemän i kommunen tolkar det uppdrag och de arbetsuppgifter specialpedagogerna har. Valet stod mellan att göra en urvalsundersökning eller en populationsundersökning (Stukat 2011). Det framkom att en populationsundersökning skulle vara mest lämplig och eftersom samtliga nio personer, som ansågs ha den kunskap som eftersöktes, ställde upp som informanter är studien en populationsundersökning. Genom att genomföra en pilotstudie (Kvale och Brinkmann 2009) kunde eventuellt studiens validitet bli högre. Möjligheten att genomföra en pilotstudie fanns dock inte eftersom det inte fanns någon specialpedagog eller tjänsteman över. Om en urvalsundersökning genomförts hade det funnits några personer tillgängliga att genomföra en pilotstudie på.

Merriam (1994) menar att fallstudien är partikularistisk när den fokuserar på en specifik företeelse. Hon framhåller att forskaren bör rannsaka sig själv om de kommunikationsfärdigheter och sensitivitet finns för att bedriva en fallstudie och att genomföra intervjuer och medföljande tidskrävande utskrifter. Merriam belyser att det under transkriberingen ges möjlighet att lyssna på hur frågor ställs. När transkribering gjordes av de första intervjuer, i föreliggande studie, utvecklades erfarenhet som kom till användning vid de intervjuer som var inbokade vid senare tillfälle. Resultatet av detta blev en lärprocess under studien och det var positivt att intervjuerna inte genomfördes på några få dagar som först planerades.

Ljudinspelning skedde genom en smartphone för att ge möjlighet till fokus på samtalet. Ljudinspelningen fungerade bra vid intervjun, men upplevdes tidskrävande och tröttande vid transkriberingen. Feltolkningar av frågorna eller svaren och felskrivningar vid transkribering kan leda till brister i validiteten. Det var dock positivt att kvalitén på inspelningen blev god. En smartphone är tämligen diskret vid en intervju och därmed blev resultatet av att använda smartphone positivt. Vid framtida studier kan jag ändå rekommendera att undersöka vilken utrustning som finns tillgänglig på det lärosäte som utbildningen genomförs.

Stukat (2011) betonar att vid strukturerade intervjuer används mer eller mindre slutna frågor. Informanterna i föreliggande studie fick öppna frågor (se bilaga 2) och de fick därmed möjlighet att tala fritt och beskriva sina arbetsuppgifter och hur de tolkar specialpedagogers uppdrag/arbetsuppgifter. Genom detta tillvägagångssätt minskas begränsningen eller påverkan på informanten av forskaren. Kvale och Brinkmann (2009) anser att en intervju ska innehålla korta och enkla frågor och att tystnad kan driva intervjun vidare och ge tid för reflektion. Detta upplevde jag som positivt och resultatet av tystnaden som prioriterades blev att svaren blev mer uttömmande.

Intervjufrågorna kunde förmedlats till informanterna i förväg, de hade då haft tid att förbereda sig på svaren. Frågornas ordningsföljd var dock inte helt bestämd och med tanke på att informanterna skulle kunna påverkas eller begränsas om frågorna förmedlats tidigare så valdes detta bort.

Resultatdiskussion

Inriktningen i föreliggande studie har varit, dels att undersöka specialpedagogers arbetsuppgifter och uppdrag i en mindre kommun för att undersöka hur barns behov av specialpedagogiska insatser i förskolan tillgodoses, dels att undersöka hur berörda tjänstemän i kommunen tolkar det uppdrag och de arbetsuppgifter specialpedagogerna har. Eftersom utgångspunkten var att beforska de konkreta vardagsverksamheterna gjordes valet att anknyta till verksamhetsteori, där vårt handlande förstås och förklaras i förhållande till de verksamheter vi ingår i. Engeström (1999) beskriver att människan ses som aktiv, social och formad i den kultur hon/han befinner sig, varje verksamhet utgörs av orsaker och upprätthålls av handlingar i organiserade system. Enligt Engeström bidrar människor som ingår i verksamheter till att forma verksamheterna samtidigt som verksamheterna sålunda formar individens personlighet. Den avgränsningen som gjorts i denna fallstudie (Merriam 1994) är specialpedagogens uppdrag/arbetsuppgifter i den utvalda kommunen.

I resultatet framkommer en samstämmighet i majoriteten av uttalandena av tjänstemännen och specialpedagogerna som visar att förhållandet mellan specialpedagogerna och förskolecheferna grundar sig i ömsesidigt förtroende och för ett framgångsrikt specialpedagogiskt arbete i förskolan är goda relationer av stor betydelse. Flera påståenden av informanterna visar på betydelsen av en ständig dialog mellan förskolechefen och specialpedagogen. Förskolecheferna, som har specialpedagoger i sitt område, uttrycker att samtliga specialpedagoger har stora möjligheter att utarbeta sina egna arbetsuppgifter. Dessa handlingar kan förstås och förklaras av det sociokulturella lärande, som verksamhetsteorin har sin utgångspunkt i (Berthén 2007). Erövrandet av legitimitet påverkas av specialpedagogens egen kompetens vilket kan visa sig i insikt om vikten av att lyssna, finnas nära verksamheten och att vara ett stöd. Svedberg (2012) beskriver att legitimitet erhålls utifrån personliga ledarkvaliteter och denna förklaring stämmer väl överens med vad resultatet visar. Det kan,

enligt flera av informanterna, ta tid att erhålla legitimitet och få förtroende från pedagogerna. Här kan likheter ses i resultatet av Abbotts (2007) studie, där framhålls att hinder som SENCO:s upplever som betydande är föreställningar och attityder bland kollegor om hur de ska arbeta. Dessa båda resultat kan förstås ur ett verksamhetsteoretiskt perspektiv där människan ses som aktiv, social och formad i den kultur hon/han befinner sig (Engeström 1999). Varje verksamhet utgörs av orsaker och upprätthålls av handlingar i organiserade system. Samhälle och individ bildar en enhet som inte kan delas upp. En slutsats som kan dras utifrån resultatet i föreliggande studie är att ett stort mandat ger specialpedagogen goda förutsättningar för att erövra legitimitet, ett otydligt mandat kan däremot ge motsatt resultat och kan för specialpedagogen leda till sämre möjligheter för att erövra legitimiteten. Även Normell (2002) betonar betydelsen av att bygga goda relationer och att på det viset få förtroende. Resultatet visar även att i den ledarroll, som det innebär att arbeta som specialpedagog, bör man förhålla sig till dem som ska ledas genom att upprätthålla en viss distans. Detta framhålls även av Svedberg (2012) som uttrycker att "ledaren arbetar inte *i* verksamheten utan *för* verksamheten"(s. 336) och att en ledare bör förhålla sig till dem som ska ledas genom att upprätthålla en distans och ibland fatta obekväma beslut.

I resultatet framkommer följande organisation i kommunen, specialpedagogerna har förskolechefer som sina närmaste chefer och dessa har i sin tur samma verksamhetschef. Förskolecheferna har rollen som pedagogisk ledare, chef för all personal i förskolan och de har även det övergripande ansvaret för verksamheten, ansvaret för förskolans kvalitet och att verksamheten utformas så att alla barn får det stöd de behöver. Detta stämmer överens med Skollagens (SFS 2010:800) och Skolverkets (2010) beskrivning av förskolechefens ansvar.

Göransson et al. (2015) studie visar bl. a. att en stor andel specialpedagoger och speciallärare arbetar inom andra skolformer än vad de har behörighet att utöva läraryrket inom. Detta stämmer inte med resultatet i föreliggande studie där de tre specialpedagogerna innehar en förskollärarexamen och därefter utbildning vid specialpedagogiska programmet.

Styrdokumentet ställer krav på förskolan och ett krav är att verksamheten skall tillgodose varje barns behov. I Skollagen (SFS 2010:800) kapitel 8 § 9 framhävs att "barn som av fysiska, psykiska eller andra skäl behöver särskilt stöd i sin utveckling ska ges det stöd som deras speciella behov kräver" och att det är förskolechefen som ska se till att barn får stöd och vårdnadshavare ska ges möjlighet att vara med i utformningen av stödinsatserna. Detta stämmer väl överens med resultatet som tydligt visar att förskolecheferna har det övergripande ansvaret för verksamheten. Skollagen antyder inte att personal med någon särskild utbildning ska vara verksam när detta stöd ges. I resultatet framkommer bl. a. att en förskolechef och den verksamhet som hon ansvarar för är placerad direkt under förvaltningschefen i kommunen och därmed inte under någon verksamhetschef. Resultatet visar att det inte finns någon specialpedagog knuten till hennes område, utan hon har valt att organisera barns rätt till stöd genom att utbilda befintliga pedagoger och att de vänder sig till den centrala elevhälsan vid behov. Majoriteten av informanterna beskriver att specialpedagogerna i förskolan har tagit över arbetsuppgifter som tidigare utfördes av respektive förskolechefer. Detta uttrycks blivit en stor avlastning för förskolecheferna, ärenden hanteras effektivare och det har även bidragit till ökad kvalitet genom denna ökning av kompetens. Med utgångspunkt i verksamhetsteori skulle organisationen i förskolorna kunna analyseras, varför deltagare i verksamheter gör som de gör. Engeström (1999) belyser några olika aspekter som påverkar, verksamhetens regler, gemenskap och arbetsfördelning. Individer är formade i den kultur hon/han befinner sig. Varje verksamhet har sin egen historia som återfinns inbäddad i regler och rutiner och enligt Engeström bidrar människor som ingår i

verksamheter till att forma verksamheterna samtidigt som verksamheterna sålunda formar individens personlighet.

Föreliggande studies resultat stämmer ganska så väl överens med tidigare forskning (Göransson et al. 2015; Lindqvist 2013)) då det gäller specialpedagogers arbetsuppgifter. Informanterna uttrycker att specialpedagogerna genomför observationer och därefter gör kartläggningar genom att kritiskt och självständigt granska de barns situation som pedagogerna visar ängslan över. Flera av specialpedagogernas påståenden tyder på att de oftast observerar hela gruppen, ser på pedagogernas förhållningssätt och därmed hela barnets lärmiljö. Samtliga specialpedagoger och några tjänstemän nämner att vid de kartläggningar, som görs kring ett barns situation, d. v. s. i starten av en pedagogisk utredning tillfrågas alltid föräldrar eller vårdnadshavare eftersom de har ansvar för barnens fostran, utveckling och växande. Dessa uttalanden skiljer sig mot Ahlbergs (2013) beskrivning när hon upplyser att inför de kartläggningarna krävs inte föräldrars tillstånd. Däremot beskriver Skollagen (SFS 2010:800) att vårdnadshavare ska ges möjlighet att vara med i utformningen av stödinsatserna. Björck-Åkesson (2009) beskriver specialpedagogik som ett komplext samspel mellan olika faktorer som påverkar barns utveckling och lärande. Hon markerar att det behövs en gedigen kartläggning kring de svårigheter som uppstår i miljön runt ett barn och att det fodras kunskaper inom olika områden och samverkan mellan stödinsatser. Ahlberg (2013) menar att det är en stor utmaning att möta alla barns behov och ser det som det viktigaste i skolans förbättringsarbete. Samtliga informanterna uttrycker betydelsen av att upptäcka svårigheterna i miljön. Genom detta synsätt att identifiera svårigheter kan kopplingar göras till Emanuelssons och Perssons relationella perspektiv (Rosenqvist 2007), Nilholms kritiska perspektiv (Nilholm 2007) och Göteborgs universitets utbildningsplans interaktionistiska perspektiv (Göteborgs universitet 2013). I dessa specialpedagogiska perspektiv studeras relationer i miljön som kan leda till att hinder och svårigheter uppstår och det finns en långsiktighet i tänkandet. Samtidigt som resultatet i föreliggande studie bl. a. visar på detta miljörelaterade synsätt som även Skolverket (2005) betonar och hänvisar till världshälsoorganisationen, så framträder i gruppen tjänstemän användning av begrepp som inte används i nu gällande Skollag (SFS 2010:800) eller läroplan (Skolverket 2010). Behovet av stöd kan i dessa uttalanden uppfattas vara statiskt och inte som Skolverkets allmänna råd (Skolverket 2013) belyser som situationsbundet, med det menar de att barn kan behöva stöd i någon situation eller någon miljö men inte alltid.

Göranssons et al. (2015) resultat tyder på att de som arbetar som specialpedagoger inom förskolan ägnar mycket tid i veckan åt konsultation, rådgivning eller kvalificerade samtal med lärarlag. Andra arbetsuppgifter som enligt Göransson et al. är vanligt förekommande är utredningar, arbete med handlingsplaner, dokumentation, ha ett övergripande arbete där de ansvarar för externa kontakter och samverkar med vårdnadshavare. Detta stämmer väl överens med resultatet med föreliggande studie. Specialpedagogerna i föreliggande studie använder begreppet handledning och menar att detta är en central del i deras arbetsuppgifter och att samverkan med skolläda också är vanligt förekommande, även här syns likheter med resultatet av Göransson et al. Det finns likheter i arbetsuppgifterna som framträder i föreliggande studie och några av de mål som anges i examensordningen för specialpedagoger (SFS 2011:688). För specialpedagogexamen ska studenten bl. a. visa färdighet och fördjupad förmåga att vara en kvalificerad samtalspartner och rådgivare i pedagogiska frågor samt att visa förmåga att kritiskt och självständigt genomföra pedagogiska utredningar och att analysera svårigheter på organisations-, grupp- och individnivå.

Resultatet av Lindqvists (2013) studie visade en skillnad i svaren mellan rektorer och förskolechefer, rektorer svarade oftare än förskolechefer att en arbetsuppgift för specialpedagoger var individuell specialundervisning. För den grupp som Göransson et al. (2015) undersökt är det vanligt att arbeta med sÄrlösningar i form av individuell undervisning eller undervisning i mindre grupp och detta syns hos de som arbetar i skolan och extra tydligt för de som är verksamma i sÄrskolan. Resultatet i föreliggande studie visar att specialpedagogernas samarbete med externa kontakter kan leda till att specialpedagogerna genomför de åtgärder som blivit resultatet av dessa kontakter. Det kan innebära att arbeta individuellt med något barn, detta framkommer i intervjuer både med några tjänstemän och specialpedagoger.

Det specialpedagogiska arbetet beskrivs, av samtliga specialpedagoger i föreliggande studie, som ett omväxlande arbete där de noggrant behöver prioritera arbetsuppgifterna som kan bli omfattande. Liknande resultat framkommer i den studie som genomfördes av Cole (2005) där SENCO:s upplever att de administrativa och praktiska arbetsuppgifter som läggs på dem i vardagen blir överväldigande. Resultatet av föreliggande studie visar också att vissa av specialpedagogernas arbetsuppgifter uttrycks uppkomma med kort framförhållning och att det därefter uppstår något som kan liknas med "brandkårsuttryckningar". Enligt examensordningen för specialpedagoger (SFS 2011:688) har specialpedagoger den kompetensen att agera som kvalificerad samtalspartner och enligt Scherp (2009) bör utgångspunkten vara just vardagsfrågor. Scherp indikerar att verksamheter ofta "går direkt från ett görande till ett annat görande, utan att först försöka fördjupa sin förståelse" (s. 12). Handal (2007) menar att samtalsledaren inte behöver agera som en expert som ger fÄrdiga råd och enligt Bladini (2007) ska arbetslag få möjlighet att reflektera över den egna verksamheten och hjälp att upptäcka saker genom att någon riktar fokus på annat än de brukar. Normell (2002) anser att det vanligaste är flyktiga möten eller möten med dagordning med fÄrdiga ärende. Resultatet av föreliggande studie visar på en betydelse av att specialpedagoger och förskolechefer arbeta fysiskt nära varandra, dessa uttalanden av informanterna skulle kunna tolkas att flyktiga möten är av betydelse. Normell menar i likhet med Scherp (2009) att den undersökande fasen ibland utesluts och att deltagarna går direkt till förslag till lösningar. Ahlberg (2013) belyser också skillnaden på de olika samtalsformerna konsultativa samtal och reflektionsamtal. Hon ger en beskrivning av det kommunikativa relationsinriktade perspektivet, KoRP. Författaren har kommit fram till att reflekterande samtal leder till fortlöpande kunskapsbildning genom de handlingar i utmanande lärsituationer som utsätts för reflektion. Ahlberg hänvisar till en granskning av Skolinspektionen som tar upp att både speciallÄrare och specialpedagoger har kompetenser att på olika sätt delta i förbÄttringsarbetet på skolor. Ahlberg menar att det är en stor utmaning att möta alla barns behov och ser det som det viktigaste i förbÄttringsarbetet.

Slutdiskussion

I resultatet framtrÄder en helhetssyn i det sÄtt specialpedagogiska insatser organiseras i förskolan, eftersom specialpedagogerna har förskolechefer som sina närmaste chefer och dessa i sin tur ligger under samma verksamhetschef. Flera uttalanden av informanterna visar på att en betydelsefull dialog sker mellan förskolechefen och specialpedagogen och kan förstås ur ett verksamhetsteoretiskt perspektiv (Engeström 1999), här finns förklaringen varför deltagare i verksamheter gör som de gör. Jag menar att denna betydelsefulla dialog och detta sociokulturella lärande bidrar till att specialpedagogisk kompetens i verksamheten tas tillvara.

Flera informanter beskriver att specialpedagogerna i förskolan har tagit över arbetsuppgifter som tidigare utfördes av respektive förskolechefer. Min tolkning är att specialpedagogerna i föreliggande studie har erhållit legitimitet och uttalanden hos både specialpedagogerna och en del tjänstemän tyder på att specialpedagogerna har tilldelats stort mandat. Detta mandat kan dock tydliggöras för alla i verksamheterna.

Jag tolkar att specialpedagogerna skulle uppskatta mer tydlighet och eventuellt begränsning i uppdraget, eftersom det specialpedagogiska arbetet beskrivs av samtliga specialpedagoger som ett omväxlande arbete där de noggrant behöver prioritera arbetsuppgifterna som kan bli omfattande. Arbetsuppgifter som upplevs som överväldigande framhålls även i den studie som genomfördes av Cole (2005).

Specialpedagogiska implikationer

Syftet med studien var, dels att undersöka specialpedagogers arbetsuppgifter och uppdrag i en mindre kommun för att undersöka hur barns behov av specialpedagogiska insatser i förskolan tillgodoses, dels att undersöka hur berörda tjänstemän i kommunen tolkar det uppdrag och de arbetsuppgifter specialpedagogerna har. Frågeställningarna tog sin utgångspunkt i otydlighet kring specialpedagogers arbetsuppgifter och uppdrag och att det finns relativt få studier om specialpedagogers yrkesroll och arbetsuppgifter. Studien bör leda till en tämligen djup förståelse av det som studerades och min förhoppning är att specialpedagoger, förskolechefer och verksamhetschefer kan ha nytta av det som framkommer i resultatet.

Specialpedagogerna har i deras samordnande funktion kring barn i behov av stöd en mycket central roll att utveckla verksamhetens lärmiljöer i och med det nära samarbete som pågår med förskolecheferna som har det övergripande ansvaret för verksamheten. En utvecklingsmöjlighet för verksamheterna är att utnyttja specialpedagogernas kompetens ännu mer på organisationsnivå. Scherp (2009) rekommenderar problembaserad skolutveckling, att utgångspunkten är från vardagsfrågor i verksamheterna och att genom försök att fördjupa sin förståelse i dessa reflektionssamtal sker kontinuerligt. Resultatet i studien tyder på att vissa av specialpedagogernas arbetsuppgifter kan liknas vid ”brandkärsuttryckningar”. Behöver de åka på alla dessa ”uttryckningar”?

Resultatet av föreliggande studie visar att den insikt som förskolechefer har i specialpedagogers färdigheter och förmågor påverkar vilka arbetsuppgifter specialpedagogerna får i verksamheterna. Detta kan förstås ur ett verksamhetsteoretiskt perspektiv när Engeström (1999) framhåller att människor som ingår i verksamheter bidrar till att forma verksamheterna. Specialpedagogernas uppdrag i föreliggande studie ses inte som en egen, avskild del från övriga arbetet i förskolan, utan är hela förskolans angelägenhet.

Förslag till vidare forskning

Ett förslag till en intressant forskning, för att ge en än mer övergripande och bild av specialpedagogers uppdrag, är att genomföra en studie som liknar den som genomfördes av Göransson et al. (2015). Studien skulle kunna rikta sig till förskolecheferna/verksamhetschefer och med hjälp av en liknande enkätstudie som Göransson et al. genomförde skulle man på samma vis nå ut till ett geografiskt större område för att undersöka och jämföra hur denna informantgrupp tolkar specialpedagogers arbetsuppgifter?

En annan intressant forskning är att undersöka hur politiker tolkar specialpedagogers uppdrag och arbetsuppgifter i förskolan.

Ytterligare en tänkvärd studie är att undersöka hur specialpedagogers uppdrag och arbetsuppgifter tolkas utifrån de externa kontakter som specialpedagoger har kontakt med.

Referenslista

- Abbott, L. (2007). Northern Ireland special educational needs coordinators creating inclusive environments: an epic struggle. *European Journal of Special Needs Education*, 22(4) (s. 391-407).
- Ahlberg, A. (2007). Specialpedagogik av igår, idag och imorgon. I I. Berndtsson, B. Persson & E. Ullstadius (Red) Tema: Specialpedagogik. *Pedagogisk Forskning i Sverige*, 12 (2). (s. 84-95).
- Ahlberg, A. (2013). *Specialpedagogik i ideologi, teori och praktik- att bygga broar*. Stockholm: Liber
- Bengtsson, J. (2005). En livsvärldsansats för pedagogisk forskning. I J. Bengtsson. (Red.). *Med livsvärlden som grund*. (s. 9-58). Lund: Studentlitteratur.
- Berntsson, I., Persson, B. & Ullstadius, E. (Red). (2007). Tema: Specialpedagogik. *Pedagogisk Forskning i Sverige*, 12 (2)
- Berthén, D. (2007). *Förberedelse för särskildhet. Särskolans pedagogiska arbete i ett verksamhetsteoretiskt perspektiv*. Karlstads universitet.
- Björck-Åkesson, E.(2009). Specialpedagogik i förskolan. I A. Sandberg (Red.). *Med sikte på förskolebarn i behov av särskilt stöd* (s.17-35). Lund: Studentlitteratur.
- Bladini, K. (2007). Specialpedagogers handledningssamtal som verktyg och rum för reflektion I T. Kroksmark & K. Åberg (Red.). *Handledning i pedagogiskt arbete* (s.199-223). Lund: Studentlitteratur.
- Cole, B. (2005). Mission impossible? Special educational needs, inclusion and the reconceptualization of the role of SENCO in England and Wales. *European Journal of Special Needs Education*, 20(3), (s. 287-307).
- Clark, C., Dyson, A. & Millward, A. (1998). Theorising special education: Time to move on? I C. Clark, A. Dyson & A. Millward (Red.), *Theorising special education*. (s. 156-173). London och New York: Routledge.
- Engeström, Y. (1999). Activity theory and individual and social transformation. I Y. Engeström, R. Miettinen & R-L. Punamäki (Red.), *Perspectives on Activity Theory*. Cambridge: Cambridge University press

- Fangen, K. (2005). *Deltagande observation*. Stockholm: Liber.
- FN:s barnkonvention. (hämtad 11 mars 2015 från unicef.se/barnkonventionen)
- Gjems, Liv. (1997). *Handledning i professionsgrupper*. Lund: Studentlitteratur.
- Göransson, K., Lindqvist, G., Klang, N., Magnusson, G. & Nilholm, C. (2015). *Speciella yrken? Specialpedagogers och speciallärares arbete och utbildning, En enkätstudie*. Forskningsrapport. Karlstads universitet. Karlstad University Studies
- Göransson, K. & Nilholm, C. (2009). Smygrepresentativet i pedagogiska avhandlingar. *Pedagogisk forskning i Sverige*, 14(2).
- Göteborgs universitet (2013). *Utbildningsplan för specialpedagogiska programmet 90 hp*. Lärarutbildningsnämnden.
- Handal, G. (2007). Handledaren-guru eller kritisk vän? I T. Kroksmark & K. Åberg (red.). *Handledning i pedagogiskt arbete* (s. 19-31). Lund: Studentlitteratur.
- Högskoleverket. (2012). *Behovet av en särskild specialpedagogexamen och specialpedagogisk kompetens i den svenska skolan*. (Rapport 2012:11 R). Stockholm: Högskoleverket.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Lindholm, S. (2001). *Vägen till vetenskapsfilosofin*. Lund: Academia Adacta.
- Lindqvist, G. (2013). *Who should do What to Whom? Occupational Groups Views on Special Needs*. Jönköping: School of Education och Communication Jönköping University.
- Merriam, S. B. (1994). *Fallstudien som forskningsmetod*. Lund: Studentlitteratur.
- Nilholm, C. (2007). *Perspektiv på specialpedagogik*. Lund: Studentlitteratur.
- Normell, M. (2002). *Pedagog i en förändrad tid - om grupphandledning och relationer i skolan*. Lund: Studentlitteratur.
- Persson, B. (2007). Svensk specialpedagogik vid vägskäl eller vid vägs ände? I C. Nilholm & E. Björck-Åkesson (Red.), *Reflektioner kring specialpedagogik- sex professorer om forskningsområdet och forskningsfronterna* (s. 52-65). Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Pijl, S. J. & van den Bos, K. P. (1998). Decision making in uncertainty. I C. Clark, A. Dyson & A. Millward (Red.), *Theorising special education*. (s. 106-115). London och New York: Routledge.
- Rosenqvist, J. (2007). Några aktuella specialpedagogiska forskningstrender. I C. Nilholm & E. Björck-Åkesson (Red.), *Reflektioner kring specialpedagogik- sex professorer om forskningsområdet och forskningsfronterna* (s. 36-49). Stockholm: Vetenskapsrådet.

- Scherp, H-Å. (2009). *Att leda lärprocesser*. Karlstad: Karlstad University Press.
- SFS 2001:23: *Specialpedagogexamen*. Förordning om ändring i högskoleförordningen (1993:100). Stockholm: Regeringen.
- SFS 2007:638. *Specialpedagogexamen*. Förordning om ändring i högskoleförordningen (1993:100). Stockholm: Regeringen.
- SFS 2010:800 *Skollagen*. Svensk författningssamling. Stockholm: Norstedt Juridik.
- SFS 2011:688. *Specialpedagogexamen*. Förordningen om ändring i högskoleförordningen. Stockholm: Regeringen.
- Skolverket (2005). *Handikapp i skolan. Det offentliga skolväsendets möte med funktionshinder från folkskola till nutid*. Rapp. 270. Stockholm: Fritzes.
- Skolverket. (2010). *Läroplan för förskolan Lpfö 98*. Stockholm: Fritzes.
- Skolverket. (2013). *Allmänna råd med kommentarer för förskolan*. Stockholm: Fritzes.
- Skolverket. (2014). *Stödmaterial-Övergångar inom och mellan skolor och skolformer. Hur övergångar kan främja en kontinuitet i skolgången från förskolan till gymnasieskolan*. Stockholm: Fritzes.
- Stukát, S. (2011). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.
- Svedberg, L. (2012). *Gruppsykologi. Om grupper, organisationer och ledarskap*. Lund: Studentlitteratur.
- Svenska Unescorådets skriftserie. (2006). *Salamancadeklarationen och Salamanca +10*. 2006/2
- UHÄ, reg nr D1-1452-90. *Central utbildningsplan för specialpedagogisk påbyggnadslinje*.
- Vetenskapsrådet (2011). *God forskningssed*. Vetenskapsrådets rapportserie. Stockholm: Vetenskapsrådet

Bilaga 1

Missiv till förskolechef/verksamhetschef

Stad xxxxx 2015-02-04

Hej!

Jag har påbörjat sista kursen på specialpedagogprogrammet vid Göteborgs universitet och ska nu genomföra mitt examensarbete på 15 högskolepoäng.

Jag vänder mig till dig som arbetar som förskolechef/verksamhetschef, med en förfrågan om att få ta del av hur du tolkar den specialpedagogiska yrkesrollen i förskolan.

Den studie jag planerar att genomföra riktar in sig just på den specialpedagogiska yrkesrollen i förskolan. Syftet med den planerade studien är att undersöka vilka arbetsuppgifter några specialpedagoger i en kommun, som arbetar mot förskolan, utför. Syftet med studien är även att undersöka hur specialpedagogers arbetsuppgifter tolkas av några tjänstemän i samma kommun.

Jag är intresserad av att höra hur du tolkar/uppfattar specialpedagogens yrkesroll och uppdrag!

Intervjun som jag ser fram emot att kunna planera in kommer att ske vid ett tillfälle i februari/mars. Jag kommer att kontakta dig angående dag, tid och plats. Du kan själv bestämma lämplig plats som passar dig, jag kommer gärna till dig. Jag beräknar att det är lagom att avsätta 1 timma till denna intervju. Jag önskar att göra en ljudinspelning för att på bästa sätt kunna bearbeta innehållet och kommer därefter att radera inspelningen. Du bestämmer givetvis själv över din medverkan och jag behandlar uppgifterna konfidentiellt, t.ex. inga uppgifter avslöjas som kan ge information om vem du är eller i vilken stad du arbetar. Den information som jag samlar in kommer endast att användas i min studie i forskningssyfte.

Hör gärna av dig till mig om det är något som känns oklart eller om du vill veta mer!

Vänliga hälsningar

Victoria Lindahl

victoria.lindahl@xxxxxxxxxxx

tel nr xxxxxxxxxxxx

Missiv till specialpedagoger

Stad xxxxxx 2015-02-04

Hej!

Jag har påbörjat sista kursen på specialpedagogprogrammet vid Göteborgs universitet och ska nu genomföra ett examensarbete på 15 högskolepoäng.

Jag vänder mig till dig som arbetar som specialpedagog i förskolan, med en förfrågan om att få ta del av vilka arbetsuppgifter du utför och hur du ser på ditt uppdrag i din yrkesroll i förskolan.

Den studie jag planerar att genomföra riktar in sig just på den specialpedagogiska yrkesrollen i förskolan. Syftet med den planerade studien är att undersöka vilka arbetsuppgifter några specialpedagoger i en kommun, som arbetar mot förskolan, utför. Syftet med studien är även att undersöka hur specialpedagogers arbetsuppgifter tolkas av några tjänstemän i samma kommun.

Jag är intresserad av att höra vilka arbetsuppgifter du utför i din yrkesroll och hur du ser på ditt uppdrag!

Intervjun som jag ser fram emot att kunna planera in kommer att ske vid ett tillfälle i februari/mars. Jag kommer att kontakta dig angående dag, tid och plats. Du kan själv bestämma lämplig plats som passar dig, jag kommer gärna till dig. Jag beräknar att det är lagom att avsätta 1 timma till denna intervju. Jag önskar att göra en ljudinspelning för att på bästa sätt kunna bearbeta innehållet och kommer därefter att radera inspelningen. Du bestämmer givetvis själv över din medverkan och jag behandlar uppgifterna konfidentiellt, t.ex. inga uppgifter avslöjas som kan ge information om vem du är eller i vilken stad du arbetar. Den information som jag samlar in kommer endast att användas i min studie i forskningssyfte.

Hör gärna av dig till mig om det är något som känns oklart eller om du vill veta mer!

Vänliga hälsningar

Victoria Lindahl

victoria.lindahl@xxxxxxxxxxx

tel nr xxxxxxxxxxxx

Bilaga 2

Frågeschema specialpedagoger

Berätta om din bakgrund, utbildningar, yrkeserfarenheter! (Kommer inte presenteras i uppsatsen).

Beskriv organisationen där du ingår!

Vilka förutsättningar behöver du för att kunna utföra ditt uppdrag?

Förekommer det något samarbete med andra specialpedagoger? Nätverk?

Ingår du i något barnhälsoteam?

Ingår du i något arbetslag?

Hur vill du beskriva din yrkesroll?

Hur vill du beskriva dina huvudsakliga arbetsuppgifter?

Hur prioriterar du dina arbetsuppgifter?

Hur ser arbetet ut gentemot förskolechefer, pedagoger, föräldrar och barn? Hur kan arbetsgången se ut från kontakt till avslut?

Berätta hur du ser på samarbete med föräldrar!

Hur ser samverkan med andra aktörer ut?

Vem/vad styr arbetsuppgifterna?

Vilka dokument anser du styr dina arbetsuppgifter?

Finns det något som hindrar eller försvårar ditt uppdrag?

Har du någon arbetsbeskrivning? Hur har den tillkommit?

Var ser du de största behoven i ditt arbete?

Vilket mandat anser du att du har från ledning?

Hur stor del av ditt arbete lägger du på olika arbetsuppgifter?

Vad innebär specialpedagogik för dig?

Hur ser du på tidiga insatser?

Frågeschema förskolechefer/verksamhetschef

Berätta om din bakgrund, utbildningar, yrkeserfarenheter! (Kommer inte presenteras i uppsatsen).

Beskriv organisationen där du ingår!

Beskriv kommunens policy inom specialpedagogiska området!

Har ni en särskild ”pott” i kommunen för den specialpedagogiska verksamheten i förskolan?

Hur uppfattar du den specialpedagogiska yrkesrollen i förskolan?

Hur ser specialpedagogernas huvudsakliga uppdrag och arbetsuppgifter ut?

Vad anser du är den viktigaste delen i arbetet för specialpedagogerna i förskolan?

Vem/Vad styr specialpedagogernas arbetsuppgifter?

Finns det arbetsbeskrivningar för specialpedagogerna? Hur har de tillkommit?

Vilka förutsättningar anser ni att specialpedagogerna behöver för att kunna utföra sitt uppdrag?

Kan det finnas något som hindrar eller försvårar deras uppdrag?

Vilket mandat har ni gett specialpedagogerna i förskolan?

Vad innebär specialpedagogik för dig?

Hur ser du på tidiga insatser?